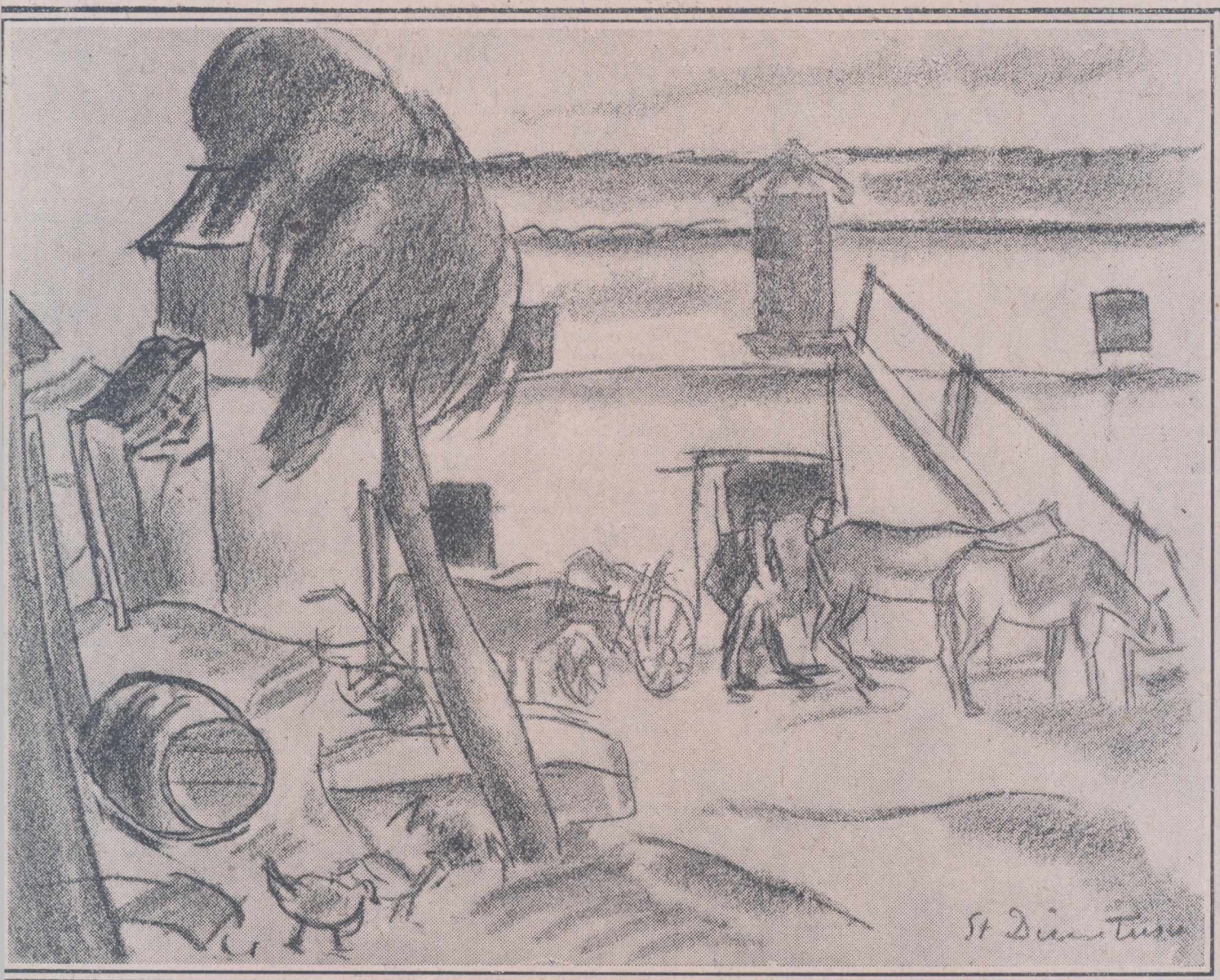

UNIVERSUL LITERAR

ȘT. DIMITRESCU : IN CURTEA HANULUI.

In acest număr : MIHAIL CELARIANU, MARCEL ROMANESCU, DRAGOȘ PROTOPOPESCU, F. ADERCA, SCARLAT STRUȚEANU, AL. LASCAROV-MOLDOVANU, GIOVANNI PASCOLI, AL. MARCU, ORONZO BOGARDO, SYLVAIN LEVI, ION BAILA, FLORICA MUMUIANU, ROMAIN ROLLAND, M. GRINDEA, C. I. ȘIGLOVANU, STELIAN CONSTANTIN, ZOE V. LECA, GEORGE DIACU și N. N. TONITZA.

An XLII, No. 49.
5 Decembrie 1926.

Lei 5.

Oraș străin

Oraș străin, cu drumuri neștiute,
Cioplit în fețe vechi, necunoscute
Și cu ferestre pline de femei,
Ce te pândesc cu ochii de scânteji,
Sunt fericit în veci când intru'n tine
Și trist, ca'n toate orașele străine.

Degeaba'mi sunt comorile avute!
Eu vin la pragurile tale neștiute;
Degeaba-mi sunt iubirile'nlorite,
Eu vin la pragurile tale negândite;
Degeaba'mi sunt prietenii voioși!
Eu vreau drumeții tăi misterioși.

De dîmineașă 'n razele 'nverzite,
Întâiu sunt pe străzile 'mpăenjenite,
Nici o fereastră nu s'a redeschis,
Clădirile par ridicate 'n vis,
Doar pasul meu e-un cântec pe trotuar,
Dar ochiul meu lucește 'n foc solar.

Lucește și se 'nalță să te vadă,
Oraș străin, prieten nou, paradă
De mii de case, 'n chipuri felurite,
Cu străzi de-argint și parcuri ostenite,
Sub zugrăveli de veac și de lumină,
Cetate-a sufletului meu! străină!

Când îți desfaci ferestrele spre drum,
Mă re'ntâlnești ca totdeauna și acum:
Sunt straniul călător ce vezi trecând,
Privindu-te ca pe-o femeie, surzând,
Și re'ntorcându-se mereu, să te mai vadă,
Oraș cioplit în străluciri, ca de paradă—

Și mă 'nfior, când valul serii mă cuprinde
Necunoscut sub cerul tău basmuitor,
Deasupra voastră
steaua nopții
când s'aprinde,
Drumeți străini mă fură'ncet pe urma lor,
Femei, ca'n vis, îmi trec prin suflet și mă dor.

Iar când se'nalță vechea muzică'n grădina
I-atât de-adîncă și de-a mea:e-asa străină!

MIHAIL CELARIANU

Sugestii de toamnă

Cu orice străin așezat pe bancă alături
Ai vrea să legi o vorbă, familiar,
Privirea-ți se urcă prin vârfuri de plopi — uriașe mături —
Ce 'nvolbură cerul murdar.

Norii — amestec de-argint viu și de șgură —
Incarcă și 'nstrîmță văzduhuri golite de soare.
Tot ce-i pustiu, mai larg îți apare
Prietenii și-i cunoști după aer, în loc de figură.

Sârmă ghimpată 'mpletită cu scai
Zgârie 'n neguri paragini ce mor
Ziua prea mică-i pitită după un nor
Vântul bătrân, pulberă 'n frunze arama căzută — alal—

Noptilor fără sfârșit zvăcnesc presimțiri noi
— Glas de cocor pierdut peste câmpuri de țară —
Când irigul ne va goni de pe-afară,
Noi vom aprinde căminuri mai calde în noi.

C. I. ȘICLOVANU

SCLIPIREA

de ORONZO BOGARDO

În noaptea aceea, era atâta lumina de parcă zorile se și înălțau în zări.

Ca altădată își ridică ochii. Genele întredeschise mult, lăsară cerul să se oglindească în ei...

Privea cerul și numai cerul. În apele lui albastre și line își recunoștea sufletul. În forma-i schimbătoare simțea asemănarea dorințelor înfrânte cu neputința. Restul, natura cu majestatea ei mândră, viața aceea veselă a tuturor, creată din ritm, sbucium, forță, erau pentru el priveliște neîngăduite.

Târziu ajunsese astfel.

Dar și monotonia cerului câteodată îl întrista. Atunci avid pentru câteva clipe numai, își privea semenii. Indiferența lor, zâmbetul răutăcios al tuturor, îl dureau și cu patima omului sortit întristării, îi ura!

De ce n'ar fi fost sincer, viața aceasta plină, ce-și mâna îndărătnică valurile, viața, neînțelegătoare la durerea lui îl sfida cu mișcarea ei perpetuă. Eternitatea ei îi năștea în suflet zi de zi mai aprins, mai perseverentă, perspectiva sinistră a sfârșitului. Și mai ales o ura pentru nerușinarea cu care clipă cu clipă îi arăta inutilitatea existenței lui.

De atâtea ori gândul se deșirase astfel, dar îl învingea cu cerul...

În cerul acela de vară, stelele păreau lampioane minuscule pe fondul întunecat al nopții planetare. Atotputernicia lunii le umilea sclipirea.

Era trist, Psihologia generală a stăreii acesteia, îl mâna spre trecut, inconștient. Forța omului care trăiește numai pentru el o parte din viața tuturor se desfășura întreagă desprinzând în proporții de real, imagini din trecut, pe care anii cu mersul lor mecanic le acoperiseră parcă.

„...Viața lui, întreaga lui viață abia începută și trebuia să-i zică întreagă. Dreptatea vieții! Capricii de cocotă!”

În revolta acela puternică la paroxism, tocită își uita durerea chinându-și sufletul la flacăra amintirilor ce aduse parcă de bagheta magică a unui vrăjitor se înșiruiau aveau cu plasticitate de relief, în imaginația fecundă pftizicului.

„...Copilăria-i tristă, fără nimeni. Numele-i frumos: întâia mulțumire; sonoritatea lui. Miron Ioanid. Primul succes; premiul „Tinerimei”. Şapoi mai departe — Universitatea Magna cum laude — ce cald îi strâneau mâna fetele! Doctorul acela răutăcios care-l oprise de a mai învăța. Ciudat cum tocmai omul acela cumsecade, îi strecurase în suflet întâia indoială. Visul lui erotic Lia, studenta cu „slietă pariziană și profil elen” și în sfârșit Parisul.

Parisul orașul mândru, viața de luptă, de perseverență continuă, de lipsă. De câte ori în camera dela mansardă, seara nu adormea îmbrăcat, istovit de muncă, de foame. Și totuși nici una din Bibliotecile acelea nu i-au văzut vreodată slăbiciunea. Pentru o galerie, de atâtea ori cina dispăruse! Incredător își învinsese orgoliul, mizeria. Ca un fanatic cu ochii ațintiți spre ideal, magnetizați de aureola lui, nu văzuse, nu simțise nimic. O singură țintă: doctoratul. O singură dorință, eternă de neînvins: Lia.

Întărit de mirajul lor asemenea unui dictator impusese destinului viața lui, criteriul său de înțelegere.

Crezuse atât în idealul acesta că de nu l'ar fi văzut zi de zi împlinindu-se l'ar fi plămădit frământând văzduhul.

O singură dată, într-o seară, în primo-

le seri ale primăverii își prelungise șederea pe stradă, și în noaptea aceea după un an de când era acolo, înțelesese și el Parisul. Atunci întâlnise pe Luce copilă naivă cu părul arămiu. Trei săptămâni dragostea lor se închinase fiecăruia cu încredere. Dar într-o zi l'a cunoscut pe Gigi..

Într-o iarnă în întâile zile se întorceau din Franța el și Gigi care păgubași se întorcea mângăiat cu marile lui succese feminine. Gigi era într'adevăr minunat de frumos și dacă inteligența i-ar fi fost mai fidelă Lya ar fi fost azi a lui.

La 25 de ani avea părul cărunt de parcă natura capricioasă voise să-l facă zeu. În creierul omului aci ideile se deslețeau...

Cu întoarcerea întâia întrebare fu pentru numele ei. Și răspunsul — „trebuie să fie la dans”. Dornic s'o revadă o căută acasă, dar nu o găsi — dansa! În sala aceea intrase cu emoția unui copil care în fața publicului încearcă întâia apariție.

Între perechile ce în ritmul simțurilor deslănțuite se împleteau lascive, schițând figuri bizare, în melodia unui dans infernal, o recunoscu. Era ea, avea părul tăiat. Amănuntul acesta îi isbise ochiul ca o lumină în întuneric. O lăsase cu părul lung, pieptănat strâns, cu o cărare dreaptă pe mijloc, deasupra frunței aceleia, ce mare se descoperea toată, luminând...

Aci gândul se precipita, își dădea seama că toate amănunțele îi reveneau din nevoia unui orgoliu personal, ce în ciuda lui niciodată nu-l putuse stăpâni. Își reamintea scena aceasta exact. De aiâtea ori trăise din satisfacția ei. Omul acesta sever de câte ori nu alergase după veleități de licean sentimental..

„...Dansa cu Gigi, și el care crezuse că va fi întâiul, fusese iarăși înșelat. Vru să plece, hotărât chiar se întoarse îndreptându-se spre ușă, furios. Dar clar, foarte clar auzise glasul lor limpede, sonor ca o ispită.

— „Miri!”

Era ea!

Din colțul pleoapei alunecând în jos o lacrimă se scurse cristalină oglindind călta o fărâmă de cer. Lacrima bucuriei. „Ce fericit fusese, își reamintea totul de parcă ar fi fost ieri.

Și zâmbind îndurerat de trecutul care nu mai putea fi, retrăi, încă odată întreagă, vorbă cu vorbă, ca o poezie unde fiecare strofă spunându-se pe sine aduce pe cealaltă, revederea fecioarei aceleia, ce singură îi luminase viața.

— „Bine Miri, să pleci fără să mă vezi, fără să te văd?”

— „Venisem numai pentru faptul acesta.

În fața afirmației obrazii ei creoli se împurpuraseră. Își plecase capul, apoi ridicând numai ochii adăugase.

— „Și tot mai vrei să pleci?”

Răspunsul urmăse tăios.

— „Mă indispuu dansurile acestea și mai ales mă întristează, fiindcă văd că-ți plac. De acolo de departe speram că anii te vor schimba, crezusem că vârsta te va apropia de închipuirea mea. Vezi deci, de ce trebuie să plec.

— Și tu dansai altădată.

— Nam dansat niciodată, Lie, cu intenția sau din nevoia de a-mi satisfac...

— „Faci te rog”. Cu mâna ei frumoasă acoperindu-i gura, cu un gest de copil răstălat îl potolise.

Orchestra reîncepu. Cânta un „Boston”. Cu primele sunete ce se deslușiră îi întinse mâna.

— Te duci?

— Da!

— Și cu...

— Și tu?

— „...care vroiam să dansez cu tine”.

— „Eu vroiam să te văd să te aud, atât!”

— Altădată erai mai bun, mă încurci cu felul acesta, gândește-te doară că te-am ascultat întotdeauna, de ce ești rău? Aș vrea să te înșoțesc.

— „Dar dansul?”

„Dansam fiindcă credeam că-ți place, și-mi dădeam seama că întorcându-te vei fi mai pretențios, este singurul motiv pentru care am abuzat uneori”.

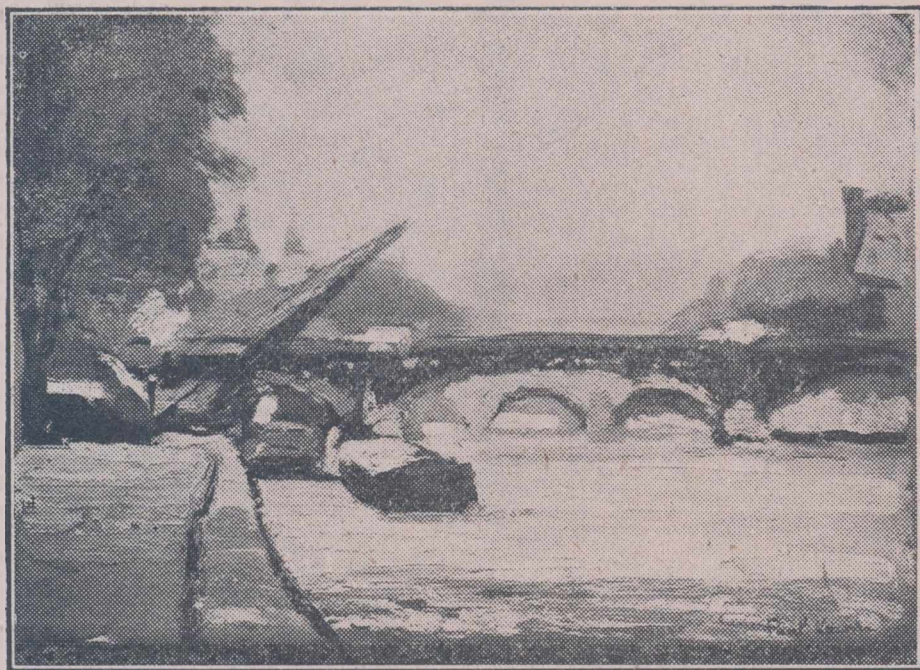
Din seara aceea Lia își suprimase cu demnitate singura ei plăcere. Nu a regretat-o fiindcă o făcuse pentru dragostea lui!

Plecaseră împreună, fără să hotărâs-

MAURICE UTRILLO : BISERICA „MUR ATO”, CORSICA

PAUL VERONA : PONT DE LA CONCO RDE, PARIS

că unde, dorințele lor identice le îndreptară drumul spre același loc singuratic : Soscaua.

Fulgii de zăpadă se așterneau în pătură subțiri. În drumul lor capricios ornau câteva clipe în dezordine văzduhul, mângâiau în treacăt ramurile pomilor, apoi obosiți se fixau simetric în albeața lor imaculată.

În poezia semină a iernei îl reauzise după douăzeci și șase de luni. Dragostea lui de ani fu așternută în cuvinte nemuritoare. Rostite cu patimă, impletite în imagini plastice, cuvintele acestea îi izbiseră imaginația atât că în clipa aceea îi spusese, pierdută, transfigurată :

— „Aș vrea să fiu a ta, numai și numai a ta, pentru totdeauna. Viața mea va trăi prin tine“.

Lia a fost a lui. Ziua aceea a fost cea mai frumoasă a vieții. Ea a consacrat întâia-i învingere definitivă, de aceea poate ș-o reamintea astfel.

Între dragostea Liei și prietenia lui Gigi se scursese din viață trei ani. Apoi îi devenise insuportabilă. Doctorul acela consultat pe ascuns îl încuraja fiindcă așa îi cerea meseria. Simțea însă care era adevărul vorbelor, speranțelor deșarte. Își știa zilele numărate.

„Să mori la treizeci de ani nu te poți nici cel puțin revolta și revolta are scrupulele ei !

Să înveți atât, să-ți faci rostul vieții, să înduri toate mizeriile să suporti zi de zi umiliri, să simți cum ultima fărâma de orgoliu se duce învinsă de lașitatea sufletului, pentru ca la treizeci de ani...

Sfera durerii acesteia era neajmărită. Aci amintirile trăite cu atâta prisosință de gând se opreau. Simțea cum departe nu putea gândi. Își da conștient seama că durerea morală se transforma brusc într-o suferință fizică. Simți chiar cum îl doare capul, acolo înăuntru, în creier, văjâia ceva, sfredelindu-l. În piept inima isbea de par'că era un om ce se lupta cu înăbușirea. Par'că și aerul acela prietenos vroia să-l acopere.

„Nu, nu ! Sunt dorinți și voinți mai puternice decât jocul vieții. Nu, nu se poate !“

Și ca un copil alintat se lega de nădejdi trăind prin închipuire, speranțele acelea imense ale neputinței. Gândul

viu al fantaziei, îl purta în voie creind vremelnice, bucurii de copil sufletului o-ropsit.

Trăia astfel printr-o tacită înțelegere cu sine însuși, clipe de reverie binefăcătoare. Dar ca o deșteptare inevitabilă după un somn lung, gândul revenea aducându-l cu el la matca adevărului, aci în voia-i haină îl strângula chinându-l cu realitatea lui dărză.

„Chiar cu moartea aceea hidoasă, chiar cu ideea de a dispărea la treizeci de ani el care cu inteligența și cuvântul lui oglindise cândva în proporți nebănuite, acolo, departe în cetatea luminei, spăritul rasei sale ! S'ar fi împăcat cu totul dar numai Lia, să nu fi fost ea.

Prin jocul ciudat al imaginii feminine în minte avea deodată senzația anticipată a neființei lui. Ca un nebun în clipele acelea, se pipăia își mușca violent mâinile spre a se convinge de viață ca apoi în fața durerilor să-și reia firul. Era limita absolută a durerii.

„Femeia lui, singura femeie pe care în viață o iubise cu sufletul, cu trupul, cu gândul, zi de zi legat de nădejdia ei. Ea trăsesese hotarele vieții lui. Femeia aceasta trebuia să fie a altuia, da, da, va trebui și încă a cui... a lui Gigi. Cu siguranță că a lui și imbecilul care își închipuia că el nu știe pentru ce de doi ani îl canonește cu prietenia.

A treia oară îi fura liniștea.

Cel puțin de ar fi spus o vorbă ca lumea animalul acesta frumos. Nici atât. Crezuse că femeile pot iubi spiritul, dar ce erau ele vinovate în fața masculului excitant.

Cu scuza aceasta, din neputința de a face altfel, le ierta pe toate, adunând toată ura în jurul omului care prin frumusețea lui, îi dase cea mai mare durere a vieții.

„Toate femeile care din dorinți mai înalte mai pure oglindiseră o clipă visurile, avânturile lui, fuseseră ale omului acesta, el bruta, reducându-le la ultima lor menire le avusese pe toate batjocorându-le.

Pe toate le avusese, pentru toate îl iertase. Lia îi mijlocise darul suprem al iertării acesteia care acum se întorcea. Și... acum, iată-l din nou în cale. Lia va fi a lui pentru totdeauna, zi de zi, femeia îl va avea lângă ea, și cine știe poa-

te că... Da, da, îl va iubi, îl va iubi, pentru simțurile ei înfrânate, pentru frumusețea lui, pentru frumusețea ei, mărită prin el ! Poate că va începe să-și regrete că atâția ani a fost nevoită să trăiască lângă stărvul acesta. Il va și urî ! Il va urî pe el, care o iubise atât. Femeia lui, Lia, frumoasă, cu ochii ei de copil, iubirea unică ; toate vor fi inevitabile lângă masculul acesta.

Ce rost ar mai avea sufletul și toate fleacurile celelalte, destul a plictisit-o el. Nevoile trupului sunt singurile care există. Ce importă dacă Gigi este prost, este frumos, tânăr, sănătos. În brațele lui pricepute, atâtea femei înțeleseseră viața, toate găsiseră aci rostul lor din urmă. El care avusese atâtea, o va avea și pe ea, ca pe toate celelalte. Orgoliul, mândria, marea lui dragoste, vor fi pene-grite deodată inevitabil, Lia Ioanid ! Canalia !.., îi dase cerul frumusețe îi dase totul și-i mai dase și viața... cel puțin dacă ar fi trăit și el. Canalia ! !..

Tâmpile îi ardeau. Era târziu, vroia să se ridice, picioarele însă îi erau amorțite, voința rămase neîndeplinită.

Cu greutate se ridică. Se simți imediat obosit de sforțare și resemnat își reluă locul mai trist, mai îngândurat. Și gândul își reluă firul intens, atât de viu, că fără voe se înfiripa în cuvinte ce singure se rosteau.

„...Lia, Lia dragă, femeia gândurilor lui, idealul vieții fără bucurii. Și totuși trebuie să existe soluția. Trebuie să existe o scăpare, care să-i dea liniștea în groapă ! Trebuie, nu se poate !

O întâmplare petrecută în anii de școală, îi revenea în minte sintetizată lapidar, în două cuvinte ; „puterea sugestiei“. Ea se impunea cu tărie, ca o soluție matematică, ce prin legi simple, se fixează unică.

„...Popoviciu părăsise liceul în penultima clasă, în urma sugestii continue a unui coleg că ar fi incapabil...“

Și gândul mai departe, ca un nor ce aleargă în imensitatea spațiului ; în neștiere, alunecă prin minte, cătând un reazăm cât de subred.

Din când în când, încerca să râdă, dar râsul neisprăvit, se sfârșea într'un surâs dureros, chinuitor...

Deodată surâsul mobil se fixă. Privirea ațintită în sus, plimbându-se din stea în stea se statornică îndărătnică.

Părea un om ce după timp îndelungat, într-o singură clipă își înțelegea rostul. Rămăsese țeapăn. În claritatea nopții, surâsul de satisfacție părea sinistru, mefistofelic... și așa fix, petrificat, rămase timp prelungit.

Târziu, ca un descreerat începu să râdă, o clipă sclipirea creierului de altădată, îl satisfăcu.

Ea l'ar fi mulțumit ! Până și egoismul acela morbid ar fi fost înfrânt.

„Și... mai mulțumit, răsă din ce în ce, mai tare, mai mult...“

Dar îndoiala îl întoarse iar pe melea-gurile ei...

„Nu... dar nu ! Nu !..“

Ultima rațiune de morală triumfă asupra-i cu repeziciune. Ce drept avea el asupra vieții un om, darul acesta neasemuit. Ce drept avea el asupra vieții unui om, darul acesta neasemuit pe care el mai mult ca altul îl înțelegea.

Obosite de gândurile durerii, pleoapele slăbite se închiseră, acoperind în puterea nopții sbuciumul omului.

În egoismul acela bolnav, învinsese bunătața !

O notă de pian urmată în avalanșe de altele străpuse cu siguranța ei monotonia serei.

Cânta din Grieg. Cânta ea.

Deșteptate de muzică, gândurile se

Strigoii

Ași vrea să-mi întâlnească strigoii
Noptilor mele de urât
Să-i umplu coastele

Cum mi-ași umfla
cimpoiul

Apucându-l de gât;
Să-i pipăi craniul
Și să-l aud cum sună,
Mirându-mă că-n lună
E mai lucios ca staniul;
Să-l scutur ca pe-o cracă
De chichiură;
De stele promoarcă
Să-l văd cum picură;
Să-i bat în gol genunchii
In răs omeric.
Și să-i culeg răunchii
De întunerice.

Ași vrea să-mi întâlnească strigoii
Noptilor mele de urât,
Să mi-l apuc de gât,
Dar nu să mi-l încaer,
Ci să-i arunc o glumă
In dinți, ca o pastilă
— Postumă —
De argilă:
Și să mă'prăștii tot, apoi, cu el în aer.

DRAGOȘ PROTOPOESCU

Brumă

Cade brumă, brumă deslănată.
O pasăre a cântat de rămas bun
și apoi un liliac
de cornul diavolesc al luni
a tresărit.
Târziu și oboesală.
Codrul vrea să moară în picioare,
Moara n'a mâncat de mult și zace.
Bufnițe așteaptă presimțiri
pentru căderea stelelor.
Plopii mor pe drumuri.
De prăbușiri
pământul tușește înfundat.

Zăvodului i stau culcat urechile
că nu e nimeni în ogradă:
un ied a sărit printre ciuperci
ca un pitic.

Întindându-se cu ochii negri
casele au uitat că aseară
soarele și-a sfâșiat pieptul de porumbar
și așteaptă cântatul cocoșului.

Asinului i-au căzut pleoapele
pe ochi și crezând că-i besnă peste lume
a strigat după ajutor.

FLORICA MUMUIANU

incălciră din nou stăruind în mintea lui,
precizându-se apoi în jurul aceleiași idei,
fixându-se aproape, odată cu sunetele
ce melodioase, limpezi, furau nopții —
liniștea.

„...Mai târziu va cânta pentru celălalt.
Și ei îi va mângâia părul cu mâna, îi va
săruta cu buzele frumoase mâinile, lăun-
du-se la întrecere cu degetele ei lungi,
albe, grăbite în jocul lor minunat pe
clapele sidifate. O făcuse și el, de atâtea
ori, mânat, de puteri irezistibile. Cu de-
getele ei lungi îi va mângâia părul că-
runt.

Va fi a lui. Va cânta pentru el, în fie-
care seară, ca și acum.

Timbrul acela molatec, insinuant îl
răpea și-l făcea rău. Simți nevoia să as-
culte.

Le temps des lilas et le temps de roses
Ne reviendra plus à ce printemps ci

O vedea! Degetele ei alunecau pe cla-
pe ca într-o apă vie, peștii. Tot corpul
ei nervos nu era decât muzică, cânt, in-
spirație. Glasul ei...

„Va fi a lui, va cânta pentru el, pentru
dragostea lui...”

Așa ar trebui să fie, dar chiar de în-
treg iadul va trăi din durerile și chinu-
rile lui și nu va fi! Nu, nu!

Se hotărî.

Pe frunte, broboane mari de sudoare,
ii curgeau, de parcă pe arșița lui Iulie
ar fi spart piatră, cu un ciocan de lemn.
„Va fi așa cum trebuie să fie. Va muri
dupe el, dar va muri cu siguranță. Bie-
tul Popovici!”

II.

Noapte. Au vorbit mult. Ea l-a ascultat
desfigurată de grozăvia faptului, fusese
convinsă. I-a vorbit de boala lui un
fapt de care nu-i vorbise niciodată, de
care nu se plânsese nici când, ba chiar o
ascunsese așa de bine, că îi dăduse im-
presia clară a absenței ei totale printr-o
avalanșă continuă de veselie. Pentru că
mărturisirea aceea avu chiar noutatea
neprevăzută. Printre crâmpurile propo-

zițiunilor acelea, cuvintele se strecura-
seră insinuante, perfide, sigure de rezul-
tatul lor meschin, ce în creierul acela
morbid, justificară creația lor. Ameste-
cate cu confesiuni de dragoste, impreg-
nate cu regretul pentru viața ei care se
sfârșea fatal, ele concretizau cu maes-
tră siguranță, nefericirea provenindă din
acel ireparabil: sacrificiul ei, care, mai
curând sau mai târziu își va cere prada.

Răsplata imorală a virtuții!

Resemnată înțelesese înțelesul cuvîn-
telor, ba chiar mai mult. În suflet întris-
tarea se așternuse greoaie mortuară, în
jurul ei gândurile negre dădeau târcoale,
ca un stol de corbi în jurul unui hoit.

Se legă de leacul miraculos al cărței,
ca de o nădejde alungătoare de presim-
țiri macabre. Dar Baudelaire era nepu-
tincios. El se resemnase de zid, în drep-
tul ferestrei, căta cu ochii să înțeleagă
noaptea.

Tăcuseră amândoi, deodată fără să în-
țeleagă de ce, nici unul, acum când erau
înfrățiți într-o suferință comună, nu gă-
sea un cuvânt de rost.

Târziu se auzi.

„Micalie citești? citește tare”.

— „De ce?”

— „Te ascult”. Și Lia citește tare, fă-
ră să înțeleagă. Inceț Miron se apropie,
este la capătul divanului, lângă capul ei,
nu l-a simțit, instinctiv a lăsat cartea.

— „Esti așa de frumoasă, mereu minu-
nat de frumoasă.”

— „S'ar spune...”

— „Ești a mea!”

— „Numai a ta?” Nu-i mai răspunse,
îi luă capul între mâini, i-l strânse tare,
(vroia să se convingă).

O clipă numai o privi în ochi... și ochii
ei se închiseră.

O ridică. Acum când era în picioare
lângă el o cuprinse mai tare, cu violen-
ță aproape, apoi apropiindu-se mult, pâ-
nă la contopire o sărută pe buze, lung,
apăsător de parcă ar fi vrut să le sdrobeas-
că. Buzele ei se albiră. În mintea lui, a-
ceasta aduse culoarea roșie a sângelui,
ceva mefistofelic surâse, sigur de el, în-
tr'un loc departe, dar care totuși făcea
ființă din creierul lui.

„Ești a mea”. Se uită, o văzu pierdută
în brațele lui. Își apropie buzele, îi des-
chise gura, mușcându-i-le, apoi, încet,
premeditat, încercând să pară naturală,
lipsită de conștiință, dorința aceasta...

„Poate că microbul întărit va întregi
cuvântul”.

Ca dintr'un fruct delicios, gurile lor
se înfruptară îndelung.

Dar simțurile femeii se descătușară, în
sinceritatea lor năvalnică, tânără, atra-
seră înlănțuind dorințele omului, apoi
într'o supremă deslănțuire, confundân-
du-se spasmodic, se contopiră, Lia se ofe-
rea toată singură.

Pendula vesti nopții întâia oră.

Miron reîncepu:

— „Ți-am dat cu dărnicia dragostei, cu
avântul tinereții totul, dar odată cu ele
germenul... germele însetat și-a pătruns
în sânge, otrăvindu-l încet, sigur, tot...
tot.

— „Taci, te rog...”

— „Acum, acum nimic nu ne desparte.
Sub culoarea roză a pielii tale, mijeste
îmbujorarea ofitei. N'ai observat când
tușești, și asta foarte des... dar tu nu bagi
în seamă, nu e dintr'o simplă răceală, e
ceva care scormonește acolo, în plămâni,
o hidră cu mii și mii de capete”.

— „Taci, te implor...”

— „Și chiar acum, sunt doar câteva
minute, n'ai simțit tu ceva, în excitarea
simțurilor, ceva morbid — febra ofico-
șilor, cele din urmă agățări de viață...”

Lia plângea. Durerea se crispase pe
chipul ei atât de parcă părea că strigă.

„Omul avea dreptate, dorințele ei sunt
neobișnuite, este ceva bolnav”.

Nevoia convingerii o îndemnă să tu-
șească.

Forțată, tusea eși sec, lăsând dealun-
gul drumului, o sgârietură ca o dovadă
iscoditoare de suferință. El tăcuse...

*
Vorba, împlinise voia!...

Și zi de zi, scriperea se realiza. Măna-
tă de gândul acela încrustat, ea își încre-
dința în fiecare noapte prin atracții meș-
teșugite corpul ei tânăr, cu dorințele lui
exagerate, omului pe care îl iubi îndoit.
În sufletul ei era o dorință fantastică, un
imbold nemărginit către viață...

...Și totuși, femeia cousimțise inconș-
tientă.

Trecură zile în mersul lor, se făcură
luni. Zilele noi purtau prietenie, înțele-
gere omului. O ploaie mărunță, neconte-
nită, iritantă, împănza zilele și nopțile
de săptămâni multe. Picăturile ploii lo-
vind în acoperiș creiau în jurul casei o
muzică prielnică destăinuirilor de suf-
let. Prin voia aceasta imperativă a natu-
rei! Lia stătea tot timpul în casă. Influen-
țată de Miron, de mai multe ori nu-l pri-
mise pe Gigi. În zilele acelea era ner-
voasă.

Intr'o seară, Lia întinsă pe divan a
dormise citind. Lumina „veilleus”-ei lo-
vindu-i genele făcea în jurul ochilor
două cearcăne mari negre. Ele îi măreau
paliditatea apropiindu-i-o de a lui Miron
o privea cu insistență; ochii se opreau
pe chipul ei, pe nesimțite se furișau, sta-
ționându-se pe rând asupra frunții, o-
chilor, gurei, ca apoi refortocându-se di-
nou să reia același cult de mută idola-
trie.

Când acest rit platonice se epuiză, du-
când cu sine, adorația aceea taciturnă,
buzele omului încercară să întregească
nevoile lui. Ele alunecară pe fața oprin-
du-se vremelnic pe pleoapele închise, pe
lucul molatic al obrazilor, fixându-se
pe gură.

Câtva timpul trecu astfel, apoi regre-
tând imprudența reveni la aceeași con-
templare a chipului.

Giovanni Pascoli

Calea ferată

Între pantele pe care, agale, pase niște vaci, negricioasă se repede calea ferată, licărind în departe ;

în cerul de perlă, drepți, egali, cu-a lor urzeală de fire aeriene, stâlpii descreșc în șiraguri grăbite.

Ce tânguire femeiască crește și pierde, vîind ea de gemăt și urlet ? Metalice fire, din răstimp în răstimp sună de vînt, — imensă harpă sonoră.

(trad. de A. MARCU)

(Din vol. Myricae-cielul „L'ultima passeggiata“)

Cu mâinile îi alintă părul, pierdut într-o lume întreagă de gânduri, buzele murmurau încet descântecul magic, al unui preot de rituri sacre...

„...Sois sage, ô ma Douleur, et tiens-toi plus tranquille“

„Tu réclamais le Soir ; il descend ; le voici ;“

„Une atmosphère obscure enveloppe la ville.“

„Aux uns portant la paix, aux autres le souci.“

Lia nu se deșteptă. Bolnavii dorm greu.

Venise primăvara. Razele soarelui pătrundeau în camera bolnavului, se prelungeau pe divan, înveselind covorul ca un ciripit de pasăre un cuib. Gândea „Rază de soare binecuvântat“.

— „Ce frumoasă e primăvara !“ Exclamă fără voce.

Lia tresări încet.

— „Te-ai deșteptat Miri ?“

— „Nu dormeam“.

— „Aveai ochii închiși și apoi nu știu, dar arăți așa de bine, credeam că ai dormit“.

— „Da ai dreptate, să te miri când fata aceasta de mort, se mai schimbă. De altfel și tu arăți mai bine azi. Se vede că primăvara este a noastră...“

Lia se cutremură. Cuvintele îi sfredeliră sufletul. Simțea dedesubtul compătimității, ceva care semăna cu moartea.

— „Miron tu ști că eu niciodată nu m'am gândit la mine ! (Cuvintele sunară ca o muștrare, apoi mai blând adăugă)... vreau să nu te mai gîndești nici tu. Tu dragul meu, ai nevoie de liniște. Știi cum erai în primăvara trecută, ce sănătos, ce vesel ! Când se va încălzi vom merge amândoi la țară în grădina noastră cu plopi. Ți-aduci aminte iubirea noastră. (Lia i-o reamintea decâte ori vroia să-l înveselească).

„Erai student. Ai venit într-o toamnă la noi știu cu lavaliera aceea neagră, care îți stătea așa bine. Par'că văd pe mama, nu putea să se sufere cu ea, și tu care o purtai mereu, fiindcă îți spusese ea, că-ți stă bine...“

Bolnavul era vesel ! Minunate erau dăruirile Liei.

„Mi-ai citit atunci „Le lac“. Ce curios erai frate, niciodată n'ai vrut să-mi citești sfârșitul.“

Miron surâdea, fericirea îi actia viața !

De câte ori n'am citit-o împreună, la ultima strofă încheideai cartea adăogând: „Pentru noi n'are rost sfârșitul acesta, dragostea noastră va trăi veșnic. Credința noastră îi va reimprospăta în totdeauna viața“.

Și Lia pe gânduri, zâmbind ca de o amintire tainică mai spuse, „de atâtea ori am repetat lectura aceasta, că într-o zi am învățat poezia... și o învățasem stingeră“.

Un sbârnat strident străpunse casa. Soneria sună lung, par'că apăsată de un copil nerăbdător. Urmă liniște completă. Se priviră cu ciudă. Servitoarea intră :

— „Conul Gigi vrea să-l vadă pe domnul“.

Ochii lui Miron arși alunecară pe fața Liei, fixându-se cercetători pe chipul ei polid. O privi lung, minuțios, așteptând un gest. Bucuria cugetului ei cinstit învine ipocrizia, un zâmbet nevoit, instinctiv, pornit din mulțumirile adânci ale sufletului, se schiță sincer, timid la început, apoi observând privirea ațintită asupra-i, încercă linii de indiferență.

Ochii-i se congestionară și sângele năvălindu-i în gură, într'un acces de tuse îl îngălbeni ca cearea... Se așeză pe perină respirând greu. Încet se potoli.

— „Domnule ce facem cu conul Gigi ? Răse.“

— „Cu „conul Gigi“ — zâmbi iar — se ridică într-o mână apoi țipând ca un descrecat : bătând violent cu pumnul în perină și încercând după fiecare vorbă să redexie calm. „Spune-i lui „conul Gigi“ că sunt la mare, că am plecat încă de o săptămână la mare... la Nisa. Spune-i că am plecat spre... vară !“... Ultimul cuvânt rămase o șoaptă timidă.“

— „Miri dragă...“

— Să-i spue așa ! Doar o înțelege că nu vreau să-l vad, m'am săturat...“

Servitoarea eși ! Lia continuă :

— „De ce-ți faci rău, și apoi omul vine să te vadă“.

Se gândi că avea dreptate, poate că Gigi va crede că este nebun, ce-i venise cu marea, va crede că e nebun. Ce fericit ar fi Gigi. Invins de ideie adăogă supărat.

— „Du-te de-l chiamă, vei sta de vorbă dincolo cu el, eu citesc aci“.

Lia îl sărută pe frunte. Mer'ta ! Ieși. Gigi mergând agale, lovind cu bastonul în pietrele răslețite, se depărtase mult. Renunță să-l mai cheme. Il privi uitată.

„Venise pentru ea, știa că nu mai era bine. Il umilise pentru ea. De ar întoarce capul. Ce frumos, ce drept merge Gigi, ce suplu ! Săptămânile trecute, când eșise ultima oară îl întâlnise. Tot timpul îi vorbise de dragostea lui, ca nu-l iubise ce era el de vină.“

Și fără să-și fi explicat de ce se gândea cu ușurință la el, cu bucurie, niciodată nu-și răspândise gândul în voie ca acum. I se păruse o crimă gândul pentru altul lângă omul ei, nu-l lăsase nici să se nască și acum din contră îl lăsa în voie, îi părea chiar bine ar fi fost aproape fericită, dacă acum n'ar fi plecat, dacă l'ar fi putut vedea.

Li era așa dor de a vorbi cu el. De mult ținea să mai vorbească cu un om sănătos. Se săturase de când era obligată să îngrijească pe altul. El filozofa mai puțin. Lângă Gigi parcă era și ea mai bine, și aerul era mai curat lângă el. Iși aducea aminte ce-i spusese atunci... „Vom pleca amândoi departe, în Munții Elveției, este un loc pentru noi amuie. Acolo în aerul acela tare, tu ai deveni Lia de alădată și eu ași fi fericit“.

Obosise. Iși luă un scaun, acolo lângă ușa pierdută în nestire, ochii stăruiau, cercetând departe după urma omului plecat. Pe retină rămăsese nemișcată a-

ceiași imagine. Una câte una lacrimile mari se desprindeau d'n gene, alunecând în jos pe imobilitatea de marmoră a feței. Gândurile se repetau născându-se din același motiv. Viața plânse pe ochii ei mari lacrimi de copil supărat !...

Rămăsese așa mult, visând. Nimeni ei rostit în șoaptă aproape, o readuse la realitate. Reintră în camera lui.

— „Stai te rog. Stătu. Ce spunea Gigi ?“

— „Când m'am dus plecase“.

— „Ești tristă pentru asta ?“ Tresări.

— „Ce ideie !“ răspunse simulând indiferență dar în sine era nemulțumită, îi ghicise gândurile. Se făcu tăcere. Iși dădea seama că în clipele acelea Miron îi era nesuferit. Era contra voinței ei dar era. Ceva mai puternic decât moralitatea dragostei ei, decât mila ei pentru el — poate că chiar ea — îl făcea nesuferit. Rămase cu gândul acesta și se opri aci, nu se mai căsni să înțeleagă nimic...“

— „Lia ?“

— „Ce vrei ?“ și întrebarea sunase mai puțin tandră.

— „Aș dori ?“

— „Ce mai dorești ?“ Era aspră.

— „Vroiam... să te rog... știi rămăsesem la „Le lac“, știi tu poezia noastră — toate fără cea din urmă. Vroiam să mi-o mai citești odată, dar fără...“

Se uită la el fix. Ii veni să rădă ! Il văzu slab aproape mort. Înaintea ei îi veni celălalt puternic, foarte frumos, plin de viața de dragoste. Viitorul ! Ii trebuia și viitorului ei o satisfacție. Gigi fusese umilit fiindcă venise s'o vadă, să-i alunge singurătatea. Simțea nevoia să-l facă să sufere pe egoistul acesta, care îi fura și ultimele clipe de mulțumire. Viitorul ! Imagina aceasta a necunoscutului o îndârjea mai tare. Omul acesta care...

Înaintea ochilor lucrurile se rostogoleau într'un gol imens. Doar el rămănea fix acolo în același loc, neputincios, hidos.

Ii veni să rădă, să rădă cu hohote. La vârsta lor să mai umble cu versuri și încă ce... Poezia aceea pe care o auzise totuși de atâtea ori, minunându-se singură de resemnarea cu care o ascultase, chinându-și zilele cele mai frumoase ale trecutului. (În sufletul ei poezia rămăsese simbolul defectelor omului). Și acum ! Cum i-o cânta bietul Miron.

Ca o confirmare melodica ritmului îi veni în minte. Nu că era caraghios !

Dreaptă scuină, începu rar, sonor, a-vea intuiția exactă a urmării :

— „Que le vent qui gemi, le roseau qui soupire“

..Que le parfums legers de ton air embaumé“

„Que tout ce qu'on entend, l'on voit,

ou l'on respire ! Tout dise ; Ils ont aimé“.

....Ils ont aimé, este ultima strofă, ai vrut să mi-o spui înainte de sfârșit. Aveai dreptate. Imi puteai face și durerea aceasta. Ai vrut să nu mai rămâi cu nici-o îndoială. Trebuia să fie așa“. Pe obrazii lui galbeni trași mult, lacrimile se opreau printre cutele feței.

În aer — peste tot, plutea un suflu greu, tragic.

Lia se îndoia. Se simțea vinovată. Nu răspunse căiva, perversitatea instinctivă a femeii se ridică în ea însă, sarcastică.

— „Credeam că am să te amuz“.

— „Credeai că mă amuzi spunându-mi că nu mă mai iubesti !“

Servitoarea intră purtând în brațe un maklăr de flori de salcâm. Lia le puse în vas exclamând.

— „Ce frumos miros au, ce frumoase ! Miron le privi, gândea „florile primăverii, florile morții“.

— „Vezi tu florile astea de salcâm ca-

„Ei îți plac atât, sunt singurele flori, înfloririle nu le port prietenie”.

— „De ce?” Bolnavul nu răspunde, ermita se apropie de Lia șoptindu-i ceva la ureche. Eșiră Lia întâi, apoi ermita. Miron rămase singur.

Se gândea la ce făcuse, la tot ce cu o perseverență drăcească făcuse pentru istrugerea femeii sale care totuși îl iuse cu adevărat, acum avea dreptate că nu-l mai iubea; nu mai merită. Acă i-ar spune, s'ar ușura sufletul și poate că nu va fi nimic. Gândul că bucuria ei îl va ierta îi dădea curaj și-i dădea închipuirea. Aproape că nici nu ai înțelegea ce-l făcuse să fie așa de zoist. Cum își putuse închipui că are drept etern asupra ei? Nu înțelegea! Acă Lia va trăi, gândul acesta totuși durea, ar fi vrut într'un colț depărtat conștiinței ce nu părea contaminat de orala aceasta târzie, acolo unde se reînnoștea pe sine cel de altădată, ar fi vrut să nu fie așa. Dacă, totuși nu va fi așa atunci... atunci el este, este... N'avea curaj să-și spue cuvântul. Noțiunea în „printr'un joc ciudat îi apărea în aer plastic. Văzu înainte o grămadă intensă de fiole, frumos etichetate și date. În fiecare o doză, „o doză de otrăvire”, multe erau goale — câteva își așteptau încă dreptul la viață. Pe toate se vedea clar urma degetelor lui slăbite, durabile, deasupra lor sunete clare aima vorbeii lui întreguau arătarea.

Ținând mereu ochii închiși, imaginația se desvolta mai liberă măbind dimensiunile, deformând totul, înconjurând gândul, imaginea, de o atmosferă macabră, la ureche, i se păru că se desprind încet și nete, la început imperceptibile apoi în ce în ce mai tare ele se deslușiră înregându-se în cuvinte pline de înțeles. Era un ticălos! Dacă moare este un asin, un ucigaș inteligent, rafinat, dar atât mai josnic.

Da! da, trebuie să-și spue, nu va mai târzia nici un minut — apoi ce se va întâmpla, să-și ia după suflet povara cretului, taina grozavă. Încercă să deschidă ochii, erau gret, ochii parcă erau apăsați de o forță abolică, genele se fixaseră atât de păun lipite cu plumb. Se sforță timp înlungat; și ca o ultimă învingere a înțelegerii neînduplecate, reuși să-și deschidă.

Se înăbușea. Cămașa îl sufoca, ar fi vrut să strige într'un gest spasmodic înseși nasturele, dar aerul nu veni. Încercă să se ridice în sus, vroia să deschidă fereastra. Reuși să se ridice, cu rufe necunoscute deschise geamul. În poartă Gigi își lua rămas bun dela ea. Sângele îi năvăli în gură în fărâmi chegate, înăbușindu-l. Amețit se prăli pe podele, lovindu-și capul de colul de marmoră al noptierii. Unghiul de atră își imprimă forma adânc, sângele îi și pe aci, la început în picături, arși prin a curge șiroiu. Era o erupție de sânge, o înțelegere tainică de părare totală. În spasm cu fața în jos corol lung încercă să se întindă. Pieptul umflă, într'o sforțare supremă, gura deschise mai mult, avidă de aer — înțepeni, într'un șanjet sinistru. Ochii deschiși rămăseseră ațintiți într'alo. Pe covor două răulețe de sânge ruseră izolat câtva, apoi se uniră preringându-se spre fereastră... În poartă Lia prindea la butoniera lui și o floare de salecăam...

ORONZO BOGARDO

Considerațiuni asupra catharsis-ului aristotelic

— SFARȘIT —

Încălzirea realității în acel tot organic prin ajutorul motivării estetice; aceea simultaneizare a succesiunii timpului ce caracterizează o operă de artă se realizează, după cum am văzut, pe structura primitivă a cunoașterii.

Bergson susținuse însă cândva în faimoasa teorie a duratei pure că noi concepem timpul ca o cantitate omogenă, grație unei confuzii, pe care o face omul între durată pură și spațiu. De aci eroarea fundamentală a cunoașterii noastre ce spațializează timpul, adică îl omogenizează, considerându-l ca o perpetuă însumare de părți identice între ele ce se succed într'o perfectă regularitate. Adevăratul timp, zice Bergson, este durata evoluției necontenit creatoare. Orice moment din această evoluție nu este identic cu niciunul anterior, după cum nu va putea fi cu niciunul următor. Spațializându-ne timpul, susține Bergson, toate conceptele noastre nu pot traduce în afară decât cadavrul unei existențe, adică un trup inert din care sufletul a pierit. Spre a putea surprinde sufletul acesta, Bergson propune cunoașterea intuitivă, adică nu o cunoaștere exterioară, ci una interioară: să stăpânim cu cunoașterea noastră obiectul, trăindu-l.

Primul aspect al teoriei bergsoniene ar face pe cineva să creadă, că această cunoaștere exterioară ar constitui, după cele susținute de noi, contemplarea estetică pe când ceace deploră Bergson în cunoașterea noastră evoluată este tocmai acea spațializare a timpului.

„Noi nu surprindem” scrie Bergson, din sentimentele noastre decât aspectul lor impersonal, acela pe care limbajul a putut să-l noteze odată pentru totdeauna, pentru că limbajul este aproape același în aceleași condițiuni, pentru toți oamenii. Astfel, chiar în propriul nostru individ, individualitatea ne scapă. Ne mișcăm printr'o generalități și simboluri, ca într'un câmp închis, unde forța noastră se măsoară în mod util cu alte forțe... trăim în afara lucrurilor, în afară de noi înșine. Dar din loc în loc, natura suscită suflete mai detașate de viață. Nu vorbesc de acea detașare voită, raționată, sistematică care este opera reflecțiunii și a filosofiei. Vorbesc de o detașare naturală, înăscută în structura simțurilor și a conștiinței și care se manifestă într'un fel feciorelnic de a vedea, de a înțelege și de a cugeta. Dacă această detașare ar fi completă, dacă sufletul n'ar adera la viața (obișnuită) prin niciuna din percepțiunile sale, detașarea, de pre care e vorba, ar fi sufletul unui artist cum lumea n'a mai văzut încă niciodată, căci acel suflet ar excele în toate artele de odată, sau mai de grabă le-ar contopi pe toate într'una singură. Ar surprinde toate lucrurile în puritatea lor originală și în privința formelor, și a culorilor și a sunetelor din lumea materială ca și cele mai subtile mișcări ale vieții interioare. Pentru aceea însă dintre noi, pe care natura i-a făcut artiști a ridicat vâlul numai dintr'o singură parte și numai întâmplător că a uitat să lege în acea singură parte percepțiile cu nevoile oamenilor... Artă n'are alt obiect decât să dea la o parte simbolurile, în practică utile, generalitățile în mod convențional și social acceptate, în sfârșit tot ceea ce ne maschează realitatea, spre a ne pune față în față cu însăși realitatea”. (Le rire. Paris 1919, pag. 155 și urm.).

Cunoașterea cotidiană n'ar fi după Bergson decât o simplificare practică.

Între noi și realitate se interpune o etichetă care simplifică și clasifică generalizând. Aceasta este cunoașterea logică. Artă ar șterge eticheta și ne-ar face să pătrundem în interiorul obiectului ca să-l cunoaștem prin intuiție.

Dacă ne referim la cunoașterea primitivă constatăm, după cum am văzut, că scriile regulate ale fenomenelor în spațiu sunt indiferente, și după cum susține Levy Brühl, primitivul nu dă nicio atenție, cel puțin reflectată, succesiunii ireversibile a cauzelor și efectelor. În aceste condițiuni reprezentarea timpului, din lipsă de suport, nu poate fi decât indistinctă și rău definită. Ea se apropie mai de grabă de un sentiment subiectiv al duratei, nu fără o oarecare analogie cu cea care a fost descrisă de Bergson. (La mentalité primitive. Cap. II, Les puissances mystiques et invisibles. § VI, pag. 89—90).

Și atunci când am numit unul din aspectele fenomenului estetic o simultaneizare a succesiunii, o spațializare a timpului, n'am luat formula aceasta în înțelesul logic, ci în cel primitiv.

Pentru primitiv spațiul este plin de calități; regiunile sale au virtuți proprii, ele participă cu puteri mistice revelatoare. Spațiul nu e atât reprezentat, cât mai de grabă e simțit și diferitele direcții și situații în spațiu se disting, pentru primitiv, în mod calitativ unele de altele.

Și cum pentru primitiv nu există decât cauze primordiale, în niciun caz cauze secundare, timpul va fi un spațiu calitativ. (Ibid., pag. 92).

Pe de altă parte, fiindcă, grație punctului nostru de vedere, cugetarea evoluată este o amalgamare de cunoaștere prelogică și logică, spațializarea conceptuală, care este logică cu esența sa, redevinând în actul de contemplare estetică spațializare prelogică, în felul acesta formula bergsoniană nu o contrazice pe a noastră, ci dimpotrivă, o întărește.

„Ceea ce ne-a interesat”, ne spune Bergson, (după ce am asistat la o dramă izbutită), nu este atât ceace ni s'a povestit despre altcineva, cât mai ales ceea ce ne-a făcut să vedem în noi înșine), toată acea lume confuză de lucruri vagi, care ar fi voit să fie și care pentru fericirea noastră, n'au fost. În același timp

MARGARETA COSSACEANU :
PORTRETUL LUI ETIENNE DE VIEL
CASTEL

pare, că o chemare a răzăbătut până la amintirile otavice în mod^o infinit străvechi, atât de profunde, atât de străine vieții noastre actuale, în cât această viață ne apare câteva clipe ca ceva ireal pentru care va trebui să începem o altă ucenicie". (Le rire, pag. 164—165).

Fără să se fi referit anume la supraieuirea elementelor prelogice în actul de contemplare estetică, Bergson ajunge, poate fără să-și dea seama, să stabilească o relațiune între actul de contemplare și cunoașterea primitivă, deși în mod aparent respinsese spațializarea timpului. Am insistat, credem, de-ajuns asupra caracterului acestei spațializări, ca să nu ne închipuim, că ar exista o contradicție în ideologia bergsoniană, sau între aceasta și aspectul formulat de noi cu privire la relațiunea între cunoașterea prelogică și cea estetică, pe care noi o conturăm mai pronunțat decât o întrezărire în trecăt Bergson, mai ales că pentru cugetătorul francez problema estetică n'a fost niciodată obiectivul său principal.

Iată cum sublinierea freudiană articulată cu interpretarea lui Egger pe conceptul aristotelic al catharsisului dobândește o rezonanță mai profundă prin ideologia estetică a lui Nietzsche sau Bergson și după lucrările lui Levy Brühl, care combate prin legea participațiunii școlii antropologică și etnografică engleză, utilizându-i însă întreg materialul.

Sunt și alți cugetători, care au observat fenomenul eliberării de o anumită comprimare lăuntrică, atunci când contemplăm opera de artă, și între aceștia, deși punctul de vedere este altul, nu putem omite pe Spengler (*Der Untergang des Abendlandes*, 1917) și pe Worringer, care analizează, fiecare potrivit punctului său de vedere, acea „spaimă”, ce se filtrează din adâncurile noastre sufletești în fața realității și de care artă e în stare să ne vindece.

(Vezi: T. Viann, *Dualismul artei*, București 1925, unde autorul face un referat asupra esteticii germane contemporane).

Primitivul se găsea într-o panică permanentă, grație tocmai faptului, că realitatea nu putea fi înhamată ideii de timp în înțelesul nostru. Cugetarea omului evoluat, care utilizează mai ales timpul îl face mai dominant. Și ori de câte ori apar urme, fie ele chiar îndepărtate ale cugetării primitive, urme articulate însă pe planul evoluat al unei cugetări post primitive, cum ar fi stringența sintetică din opera de artă, acea spaimă adormită în fundul sufletului nostru se trezește. Dar acum ea este transvaluată, nu ne mai umple sufletul de panică: readusă în planul conștiinței de către contemplarea artistică, ea nu ne mai domină, ci tocmai, fiindcă, înarmați fiind împotriva ei am doborât-o, o așteptăm cu plăcere.

Sufletul nostru în fața operei de artă se îmbracă, parcă, în haine de sărbătoare, spre a asista la defilarea umilă a dușmanilor săi lăuntrici, de care se descearcă, eliberându-se de o sarcină ce îl teroriza altădată, și pe care o elimină acum pentru creșterea conștiinței sale față de propria sa securitate.

De la sine înțeles este, că această încercare de a împlini golurile textului aristotelic nu însemnează, că în cugetarea Stagyrtilui raționamentul trebuie să se fi petrecut aidoma. Ar fi fost și o imposibilitate. Nu râvnim în niciun caz succesele unui Ed. Müller, Döring, Schasler, Zimmermann sau alții, care vedeau în Aristotel un precursor al lui Kant, sau

Rabindranath Tagore la Santiniketan

— IMPRESII —

de SYLVAIN LEVI

Am uitat să vă spun că avem un boy, un creștin din Madras, care se grozăvește că cunoaște pe occidentali și manile lor: Dacă ar avea făină, oțet și brânză ce macionează bună ne-ar prepara! Dar acești „Hindous people!” — și cu un gest disprețuitor indica întreaga populație a Indiei cu Tagore cu tot. Și Gandhi asta! Pentru noi catolicii, ce naivă e religia lor! Dar domnul profesor n'a auzit astănoapte, șgomotele acelea înăbușite, de părea că bate cineva ușor în geam? Un strigoi, domnule profesor. De altfel se spune că sunt mulți în această junglă.

E negru de tot, scumpul nostru Iosif, mândru ca un curcan și e plin de cele mai bune intenții; a luat familiei Rathii pe cel mai bun „boy” care de altfel, n'a rămas cu noi; era de castă brahmanică; Memshahib (adică eu) îi dădea ordine; și hotărât n'a putut să se obicinuiască cu „English people”. Noi (mai bine zis Iosif) am găsit un altul. Bola, om de serviciu la bucătărie și valet; un al treilea, Latu, e măturător, cără apă, aranjează florile, goleşte vasele de noapte, fiecare avem servitorul nostru: India n'a adoptat organizația noastră sanitară; canalizarea e înlocuită de personaje mute și invizibile, care se însărcinează cu curățenia de tot felul. Or fi existând multe alte țări unde atâția oameni să fie ocupați cu golitul atâtor oale de noapte?

Dar acest Iosif prețios și catolic, care ne tratează ca pe coreligionari, nu gătește prea rău, știe ce nu ne place și gătește un pilaf de raci de mare delicios:

...Există ceva foarte pretenos în lucruri, în oameni, aceștia au o mare blândețe, puțină ironie, finețe, cea mai largă umanitate (chiar și animalele se bucură de ea), o politețe frumoasă și gravă, nimic din prefăcătoria pe care occidentalul a elaborat-o atât de bine. Și lucrurile au atât de puțină valoare! Cea mai frumoasă instalație ar face să rădă pe cele mai umile burgheze dela noi: camera de culcare încaamnă un imens pat dur, un cadru de lemn, o saltea subțire; dar în el dormi liniștit sub perdeaua care te apără de fânțari; n'ai să te temi de animale. Nici un scaun; de obicei, pe pământ, se pun rogojinii, ni s'a dat și nouă câteva și câteva mobile: dar anotimpurile succedându-se, cel groaznic de cald și pios după cel groaznic de călduros și uscat, fac să joace toate încheieturile. Sala de baie, e o odaie cimentată, cu enorme bazine pline de apă, un taburet jos pe care

Hegel, al lui Herbart sau al întregii estetici contemporane.

Am voit numai să indicăm sugestiile ce le poate procura la lumina esteticii contemporane așchia rămasă din cugetarea aristotelică în ceea ce privește purgarea cathartică, ce a fost enunțată de el pentru prima oară.

E vorba cu alte cuvinte de istoria posturii a unui concept aristotelic, sau, poate mai de grabă, o încercare de a racorda diferitele păreri emise în legătură cu un punct de vedere comun, deși autorii lor nu știau unii de alții și mai puțin Aristotel de ei toți.

SCARLAT STRUȚEANU

te întinzi și cu o oală care se aseamă cu o măsură de un litru, te stropești.

Am sosit în cel mai bun anotimp, iarnă; ziua este arzătoare, seara și dimineața mai răcoare, noaptea delicioasă. Cu toate acestea toți se învelesc înfurgurați; unii tușesc. Costumul redus minim la oamenii din popor, constă pentru femei dintr-o lungă bucată de stofă sari, din care ele își fac în același timp jupă, o draperie care acoperă bustul un vâl pe cap.

Nimic mai pudic, mai frumos, și care se prindă mai bine. Oamenii dintr-o draperie lungă își fac niște pantaloni largi de tot, peste cari cade o tunică lungă. Că mai econom o înlocuiește printr-o cămașă urâtă de a noastră și astfel îmbrăcat am văzut venind la mine, pe mărșă, un palidul profesor de limba franceză, elevul meu; în pantaloni albi foarte largi, o căscă colonială de culoare ka și o cămașă mică cu cute largi.

...In frumoasa noastră casă am intrat Sâmbătă, 12 seara; are un parter înalt, împrejurul căruia se află o verandă lașă; o scară îngustă duce la o terasă unde se află corbii și porumbeii.

Nici un vecin, soarele se întoarce jur împrejurul nostru, nu-i nimic care să ne adăpostească. Cam la vreme sease sute de metri se află copacii și clădirile școlii; la trei sute, bangalowul familiei Rathii. Orizontul infinit este atât de clar, în acest aer atât de uscat, că se vede până la douăzeci de mile, profilându-se coline al căror nume nu-l cunosc. E o zece, m'am sculat de sease ore și jumătate, și noi suntem cei mai leneși din acele mic univers, aici toți se scoală puțin înainte de răsăritul soarelui, pentru răgăciune și meditare; ziua începe prăcătoarea și elevii o sfârșesc tot cântând.

După prânz abia pot să scriu, îndatorită mele de stăpână a casei fiind din ce mai redusă. Toate ordinele sunt date lui Iosif; el vine să mă cheme pentru o cură de părăire de pui. Poetul și familia Rathii cinând astăseară cu noi, e nevoie de o mare și trei mici. Cheltuielile le-am rădăit; era o casă în care lipseau toate, cunoscând nici una din cele cinci sute de limbi ale Indiei, sunt la discreția fidelului meu servitor; schimbul valutar e catastrofal și cu toate acestea dacă aji v'adea totalul de azi, v'ați îngălbeni de gelozie. Și dacă aji putea vedea bucătăria mea, cuptorul meu de pământ, mica mea masă. Când intru să-mi arunc ochii, găsesc întregul personal îmbrăcat în cotețe subțiri, așezat pe vine, șeful curții fiind legumele pentru nesfârșitul lui personal, ajutorul său spălând vesela, măturătorul dispărând. Tot așa, îmi spune șeful meu, se petreceau lucrurile și acum douăzeci și cinci de ani; prețurile crescute, organizația e aceeași și totuși nimic nu mai e de recunoscut; acest popor timid, fricos, care se lipea de zid, acum când vede un occidental, umblă de cap până la col, liniștit și după cum îi e fire fără să-i piere de străini. A trecut vremea când se putea scrie în sălile de gar European ladies, Native females.

Marile principii invocate în timpul războiului: drepturile popoarelor, drepturile omului — se aseamăna acestor spirite de vechile legende care, odată invocate mai pot fi nimicite; inconjoară pământul. Mai este și pilda Egiptului, a Irlandei. Nu mai e nici un indian, nici un englez ca

să știe ce va aduce ziua de mâine. Măine, înseamnă nesupunerea civilă predicată de Gandhi, înseamnă boicotarea vizitei prințului de Gallia. Dar cât va dura această nesupunere? O imprudență, și India ia foc. Am ascultat îndelung Poetul care ne-a expus aspectele acestei grave probleme, într-una din serile trecute, în marea tăcere a nopții, pe care o întrerupea numai șgomotul dinamului (electricitatea luminează, școala, șchitul, dar nu vine încă până la noi). Ne-a vorbit de îngrijorarea lui, nevoia de independență, sosind mai înainte ca să fie rezolvate cele mai grave dificultăți; rasele, religiile, castele, tot ce divizează marea popor. Și nici chiar el nu poate ghici ce poate să aducă zilele apropiate. În așteptare, el își îndeplinește misiunea, fundând la Santiniketan alături de școală, Universitatea care o va prelungi.

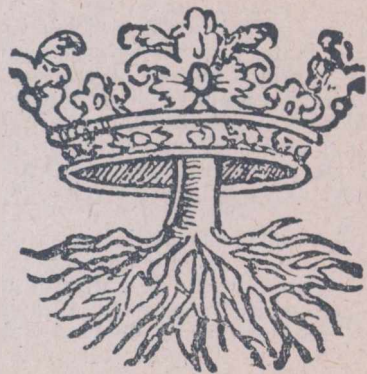
Și a început munca, a găsit aici elevi aleși, printre profesori, și câțiva călugări budiști din Ceylan, cu care speră să facă lucrul bun. În fiecare zi, cursuri de sanscrită; în fiecare Duminică, conferințe asupra literaturii budiste, texte, comentarii, etc., la care asistă studenții care vin din Calcuta.

Iată-ne instalați pentru câteva luni, ne simțim foarte bine, dar așteptăm știri de acasă. Pentru India, în afară de ea nu există decât Anglia; în timpul călătoriei dela Ceylan la Calcuta, singura știre franceză repetată succesiv de diferitele jurnale privea recolta de școlă, deficitară. Noroc de tratatul franco-kemalist, care ne-a adus câteva știri de acasă.

Viața noastră de societate e intensă; saloanele noastre, sau mai de grabă veranda noastră, este plină de musafiri, doamne drapate ca statuile, lăsându-și sandalele jos în fața celor câteva trepte, cu talpa picioarelor îngrijit vopsită cu roșu și atât de timide, că nu îndrăznesc să spună un cuvânt. Nu-mi amintesc până acum nici un nume nici o față. Ieri mi s'a trimis în vizită un frumos sugaci de trei luni, mare, gras, superb cu ochii săi atât de mari, măriți și mai mult cu colir, cu o aluniță neagră în mijlocul frunții. Ca doică, un vlăjgan negru, cu șorț la brâu, care împingea căruțul.

P. S. — Azi dimineață, am primit în sfârșit o scrisoare dela copii, iată contactul restabil. Ea ne-a fost adusă de patru fete și un băiețuș; și ne-au cântat ultimul cântec al poetului. Il auzisem cu toții ieri seară, la adunarea ținută în onoarea unei pline. Aici se poate înțelege de ce se serbătoresc aceste seri vrăjite. Pe la șapte, micul nostru univers se grupa, cum știu să se grupeze orientalii, sub cerul imens al nopții, lumina aurită a lunii îl umplea cu o lumină extraordinară. Poetul și nepotul său, grasul și deliciosul Dundenra Nath Tagore, corul copiilor a cântat și m'am gândit că tinerețea noastră trăește departe de natură.

În seara aceasta sunt invitată de doamne; va trebui să le spun ce-au făcut femeile în timpul războiului și englezeasca mea e deplorabilă.

1) Plăcerea estetică pură.

N'am putea explica prea bine de ce unele înfățișări ale lumii ne fac plăcere, precum lumina soarelui, de ce alte înfățișări ne produc o plăcere amestecată cu un fior de teamă, precum lumina lăsar reduce, poate, în ultimă analiză la un sentiment de siguranță sau nesiguranță a vieții.

Și totuși aceste plăceri au ajuns o necesitate sufletească, un aliment — cum se spune — de „prima necesitate“.

A căuta plăceri, însă, și în înfățișările penibile ale lumii, e o „perversiune“ sa-

Mic Tratat de estetică literară SAU Lumea văzută estetic

9

(CE ESTE FENOMENUL ESTETIC ? ARTISTUL)

5. Autospectatorul.

Se spune că natura a creat pe om, cel mai lucid dintre animale, ca prin coștiința lui să-și dea singur seama de propria-și coștiință.

Nu știm dacă în științele fizice, chimice și biologice s'a putut reconstitui prin semne grafice și numerice o credincioasă imagine a naturii. Chestiunea e foarte controversată. Natura nu intră decât în parte, în ce privește cantitatea și numai din profil, în ce privește calitatea, în formele și formulele științifice; acestea au pe de-asupra durerosul cursur că sunt, fără șfială, repudiate de oamenii de laborator la intervale îngrijitor de scurte.

Tot atât de imperfectă e opera de artă dacă voim să credem că are menirea primordială de a fi oglinda în lucrul căreia natura să cocheteze cu propria-și coștiință. Dar artistul, liric sau epic, nu se poate reda în opera de artă decât pe sine, și cu cât e mai personal, cu atâta e mai puțin oglindă a naturii, dar e cu atât mai prețios pentru artă.

Artistul ar fi deci autospectatorul a cărui ciudată manie e să se reproducă în cât mai multe opere de artă, imagini perfecte ale propriului său spectacol. Precum a creat pietre, copaci, stiele, natura a creat diferite valori personale, a căror menire este să se realizeze pe un plan superior al biologiei, planul estetic. Această unitate personală crează la rândul ei organicitatea și unitatea operilor de artă ale aceluiași artist. Cu această moleculă a personalității originale se pot constitui familii și popoare de artiști, de-asupra timpului și spațiului. Până acum nu s'a făcut o clasificare pe acest temei curat estetic, din pricina numeroaselor învelișuri străine care ascundeau adevărata față a valorii estetice.

...Dar această formulă a artistului autospectator, unic și indivizibil, nu ne mulțumește. Simțim că împotriva lui se ridică originalitatea vie și diversă a operilor de artă. răzvrătite împotriva propriului lor creator.

b) SPECTATORUL

(Lumea văzută estetic)

Invariabil egal zero
A. Maniu (Paharul cu otravă)

„Privesc fiecare obiect și
ființă ca un element al lumii,
combinat pentru plăcerea mea !
Joseph Delteil

fletească mai puțin comună, e drept, dar care poate fi găsită în toate timpurile și în toate colțurile pământului locuite de oameni. Căci omul e crud. Omul e sadic. Nevoia de spectacol e atât de tiranică — și privind origina ei, putem spune că dragostea de viață, manifestată prin sentimentul siguranței vieții e atât de puternică — încât stărpește deplin teama de pericol, chiar când e foarte apropiat, spre a îngădui să înflorească, luxuriantă numai plăcerea spectacolului lumii.

Sentimentul estetic este deci bucuria, adeseori sadică, deplină și independentă de orice alte sentimente și idei, la care ne ridicăm în fața spectacolului lumii. Înglobând toate facultățile sufletești, devenite sensibile printr-o plăcere distribuită egal pe toate antenele pe care le întindem lumii, sentimentul estetic apare astfel ca cea mai puternică și înaltă „coștiință“ a existenței noastre.

Această „stare de grație“, sub forma ei cea mai pură și liberă, e numai privilegiul spectatorului. Artistul intrucât încearcă să realizeze în opere de artă „starea de grație“ își alterează, prin chiar faptul creației, sentimentul estetic. El introduce preocupări intelectuale, din necesitatea de a fi expresiv, pasionat, prin însăși origina simțului creator, punându-se astfel în afară de bucurie. Bucuria artistului începe abea după crearea operei de artă când intră în rolul oricărui spectator — dacă mai poate fi în fața propriei sale opere, spectatorul crud, iubitor numai de priveliște, și atent numai la bucuria estetică. Și cum

nu sentimentul estetic este origina operei de artă (toți avem acest sentiment, dar nu toți simțim nevoia de a crea) ei necesitatea creației stimulată de diferite pricini de ordin psihologic, zadarnic am fi căutat la artist pentru lămurirea fenomenului estetic origina sentimentului estetic, așa cum ar părea firesc. Opera de artă, pentru spectator, adică pentru singurul element în stare să se ridice până la simțământul estetic pur, este deci numai o priveliște, pe un plan nou, alături de celelalte priveliști ale lumii; pe el îl interesează astfel nu artistul, cum se crede, ci opera de artă, precum îl interesează priveliștea lumii și nu Dumnezeu. Pentru înțelegerea artistului spectatorul se adresează psihologiei, iar pentru înțelegerea lui Dumnezeu, metafizicii. Pentru plăcerea estetică se adresează numai operei de artă, ca unei înfățișări originale și independente.

Există un fenomen de acomodare a vieții, din cele mai elementare, care face ca o mână ținută mai multă vreme în apă caldă să nu mai simtă căldura apei, ca nimeni dintre noi să nu mai fie conștient de bătăile inimii — pentru că bate de mii de ani — și tot astfel. Plăcerea în fața priveliștei lumii scade și se anulează prin însăși repetarea și menținerea acestei priveliști.

Cea dintâi condiție de menținere și reînnoire a simțământului estetic este deci schimbarea peisagiului.

Plăcerea pe care ne-o procură schimbarea peisagiului fizic — indiferent dacă

peisagiul e sau nu ceea ce obișnuim să numim „frumos” — văzut din trăsură, din automobil, din tren, e de natură estetică. Tot astfel plăcerea de a privi focul care-și schimbă atât de repede forma flăcărilor. Cinematograful își datorește în bună parte succesul nu numai cuprinsului propriu-zis al filmelor, ci și plăcerii estetice elementare produsă de succesiunea rapidă a personajilor.

Din aceste două fapte — bucuria prin existența în fața priveliștelor lumii și schimbarea peisagiului pentru menținerea bucuriei — vom trage încheerea că unui joc cât mai original și mai complex de priveliște, îi va corespunde o plăcere cât mai vie și mai durabilă de natură estetică.

2) Ființa estetică perfectă.

Am pomenit cuvântul „joc”; nu e prea greu să aducem aci prezența copilului care prin deplina-i libertate față de sine, de natură, de societate (nu știe mai nimic, nu are grija nimănui) prin simțirea-i proaspătă și dornică de viață, este ființa estetică perfectă. Copilul în chip firesc știe și vrea numai să se joace. Este crud ce alții, pentru că pe el îl interesează numai priveliștea, și cele mai îngrozitoare cataclisme — moarte, cutremure, prăbușiri, incendii — pentru el tot jocuri sunt.

Nu voim să spunem că e lipsit de celelalte facultăți ale vieții. Copilul are îndeosebi, exagerat, instinctul pericolului și, deviat, instinctul sexual. Dar starea lui firească, permanentă, întretăiată excepțional de elemente străine, e bucuria estetică pură, din priveliștea lumii și jocurile ei! ¹⁾

¹⁾ Un tată ne povestește următoarele: „Micul meu prieten Marcel a plâns cu lacrimi grele din pricină că trebuia să se despartă de tatăl său, chemat de treburi pentru o vreme în alt oraș. Toate amenințările, toate făgăduelile n'au isbutit să alunge durerea copilului. Singurul mijloc de a-l potoli încă vre-o câteva clipe măcar, fusese că taică-sul l'a luat la gară. De pe platforma vagonului tatăl făgăduia o mie și unul de daruri copilului care se zbătea plângând între brațele mamei. Dar de îndată ce trenul a pornit și tatăl făcea semne și mai pasionate cu gura și batista, copilul potolit ca prin minune, încântat, cu ochii mari privica -- nu la ființa atât de iubită a tatălui pe care, vai!... o perdeaua — ci... la roatele vagoanelor care se învârteau.

Această firească „stare de grație” care ține neîntrerupt până la o vârstă relativ înaintată — de obicei până la apariția pubertății, când copilul se deșteaptă cu durere la marile porunci ale lumii dinăuntru și din afară — este condiția cea mai prielnică scânteilor de invenție, zăreala îi datorăm toată civilizația. Spiritul inventiv și bucuria estetică sunt caracteristice puerile, pe care oamenii din ultimele două veacuri școlile de azi — de la cele elementare la cele superioare — cultivă spiritul inventiv și atitudinea estetică. Vom reține doar vechea afirmație care s'a făcut despre artiști, că sunt „ștecepii mari”.

Dacă influența omului matur asupra copilului și spiritului copilăresc e discutabilă, influența copilului asupra omului matur, deși necultivată, e sigură. Indiferent de rezistența omului matur, molipsirea se face instantaneu. Surâsul are înflorire pe figura celei mai zbârcite babe sau a moșului celui mai ursuz, de îndată ce apare copilul cu fireasca și proaspătă lui bucurie estetică, e un fapt de observație comună. Pentru autorul oricărui tratat de estetică — mare sau mic — apariția copilului între oamenii maturi are un scop precis: **reîmprospătarea puerilității**, mulțumită căreia omul matur își reînnoiește inventivitatea care-i ușurează biruința în viață, iar spiritul său incovoiat asupra trstelor realități înconjurătoare, redobândește virtutea de a se bucura din nou de priveliștea lumii și jocurile ei.

3) Spectatorul în fața operei de artă.

Opera de artă, desfăcută de toate legăturile ei didactice, istorice, morale, și sociale, în ochii spectatorului are același preț ca orice alt peisagiul al lumii. În fața operei de artă spectatorul se găsește însă în fața peisagiului ridicat la alt plan, în plânsul în care se află sticluta de parfum față de zece mii de kilograme de flori, sau formula logaritmă față de o înmulțire care ar dura câteva decenii.

De la peisagiul care glăsuiește direct și uncoi cu un farmec special, elementar, omului celui mai simplu, până la același peisagiul închis în filele unei cărți, e o distanță psihologică prea mare ca să ne închipuim că ar putea fi cu ușurință străbătută de orice suflet. E nevoie de o pregătire și un efort din partea spectatorului spre a se ridica de la peisagiul

fizic la acea lume de ruguri luminoase, în joc frizat, pe care perversiunea creației a omului o închide în câteva file fragile de hârtie.

Și aci apare greaua problemă a spectatorului în fața operei de artă: finețea organelor lui de percepție, calitatea și educația firii lui estetice.

Deși în mai toate tratatele de estetică factorul receptiv a fost lăsat pe al doilea plan, el e singurul în stare să autentifice și să valorifice, prin starea sa estetică, existența reală și specială a fenomenului estetic. Se crede îndeobște că fenomenul estetic porcede de la artist — factorul creator — care e mai mult sau mai puțin perfect, mai mult sau mai puțin original; factorul receptiv — spectatorul — a fost luat ca de la sine înțeles perfect, eroare care a falsificat și falsifică pe de-a-ntregul în judecata oamenilor însăși natura fenomenului estetic. Operele de artă nu sunt produse ale sentimentului estetic, artistul nu porcede de la sentimentul estetic în frenezia sa creatoare, ci de la forțe sufletești diferite, dacă nu chiar contrare și vrăjmașe sentimentului estetic, pe când atitudinea receptivă estetică ține exclusiv de capacitatea și calitatea spectatorului.

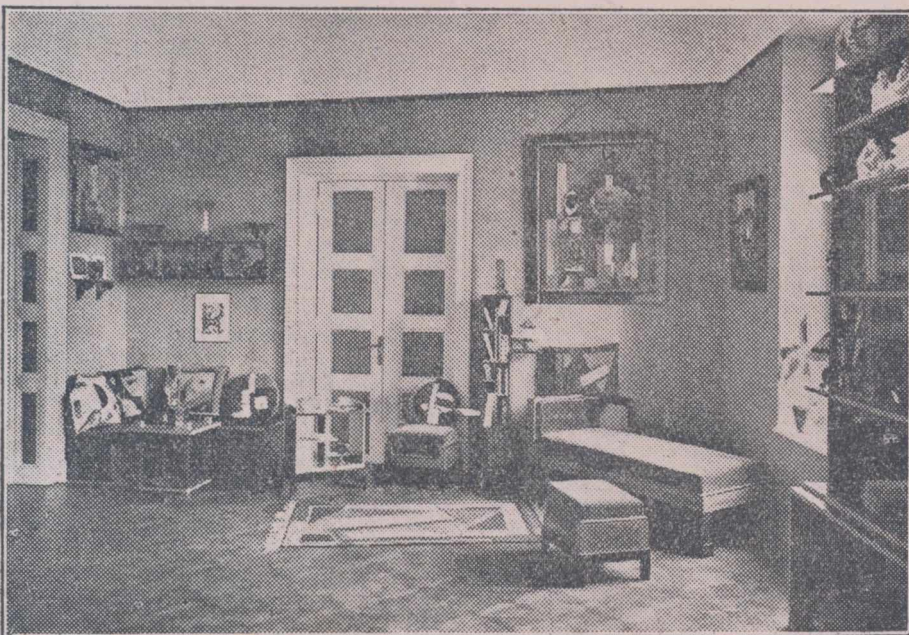
De la acest adevăr înainte, critica literară și artistică — dacă nu este ea însăși obiect de artă — ține de orice altă disciplină mintală, nu însă și de cea estetică. Critica literară și artistică n'are altă valoare decât aceea a individului care o exercită, și nu va putea ridica pe nici unul din cititorii săi la treapta de percepție estetică la care se află, dacă cititorii săi n'au aceiași calitate receptivă, sau una superioară. Utilitatea criticilor literare și artistice stă în recunoașterea acestei relativități a spectatorului și în denunțarea ființelor simili-artistice. Când intuește, descoperă, recunoaște și întiază, criticul scrie doar un ziar intim.

De la același adevăr înainte — relativitatea spectatorului — trebuie să recunoaștem legitimitatea existenței tuturor ființelor artistice, creatori și opere de artă, până la care se pot ridica spectatorii doritori de plăceri estetice ¹⁾. Grupele artistice care s'au ivit în toate timpurile și în toate țările au fost mai curând asociații în jurul unei axe la anumit nivel în universul estetic, decât asociații artistice pe „principii” diferențiate.

Urișa literatură care s'a scris și se mai scrie în acest domeniu e provocată de nerecunoașterea diferențierii celor trei factori (creator, spectator, operă de artă), care alcătuiesc fenomenul estetic. S'au emis directive critice din punctul de vedere al unui creator, a cărui cauză psihologică de creație au ridicat-o la rangul de universal principiu de artă.

S'au emis directive din punctul de vedere al operei de artă, cerându-li-se anumite „tendenții” — de cuprins sau de formă — care ar influența în bine și în util pe spectatorul doritor de emoții estetice. În sfârșit o seamă de esteți au ridicat sensibilitatea lor extrem de vie la rangul de principiu de artă, lăsând astfel deoparte toate treptele intermediare pe care se produc, uneori la categorii sociale întregi, autentice și uriașe bucurii de artă. Acești esteți sunt însă foarte puțin numeroși, ei au privilegiul distinct de a lupta pentru cât mai complexe mai subtile și mai originale priveliști de ar-

¹⁾ Trebuie să facem distincția între plăcerea pe care o resimte creatorul care citește cu foc aventurile „Miresei răpită în noaptea nunței”, și aceea a inginerului care citește o strofă de Paul Valéry: e distincția însăși a plăcerii estetice, de celelalte plăceri ale vieții.

DIN EXPOZIȚIA ACADEMIEI ARTELOR DECORATIVE

Chestiuni de limbă

— SCHIȚA —

Lui Sergiu Ionescu

În tramvai... Atmosferă specială pentru discuții pur teoretice și anonime. Ribună ambulată de desbateri neașteptate și fără scop, — șarpe huruitor, eloquent și impersonal. — tramvai..

Chestiuni de filologie...

— „Domnule, sfânt e tramvaiul!...”

Un domn surzător, pornind subit, făcându-l să zică :

— „Atât numai că nu se zice corect tramvai...”

— „Dar cum?!” zise tot surzător eunoscută persoană...”

— „Dacă ai cunoaște izvorul din care urcede cuvântul, n'ai mai spune așa...” răspunse grav cu vocea îngroșată, — cea-ltă persoană anonimă.

Oarecum atins, răspunse celălalt :

— „Limbă?... Ce limbă?... Care limbă?...”

— „De sigur, domnule, de sigur... Limba de origine : limba scandinavă...”

— „Serios?...”

— „Te rog, te rog... nu primesc lecții... Eu știu acest lucru ad originalem...”

— „Știi d-ta — zise a treia anonimă — dar pronunția adevărată, clasică, e tranvè (cu n și cu e accentuat...)”

— „Pfu!... Mă rog unde ați auzit dv. această pronunțare?...”

— „Eu, domnule, am auzit-o cu prilejul celui din urmă voiaj în Europa...”

— „Da?!”

— „Cel cu tramvai tăcuse în fața acestor desbateri, care începeau a fi savante pentru el...”

Cel de-al treilea, urmă :

— „Trebue un **distinguo** : dacă frecvențăm unele cercuri, atunci... (și vorba nu se mai auzi din cauza sgomotului)... iar dacă, oricum... atunci...” (și iar vorba nu se mai auzi)...

Cel cu tremuè, fixat bine în gulerul tare și privind oarecum de travers pe cel cu tranvè, — ținea buzele umflate una peste alta, parcă ar fi fost botos din natură.

Câteva chipuri obosite și plictisite, între care o privire de domnișoară clorotică și două puncte negre cu cearcăne de nesomn în jur, ale unei doamne mai în vârstă — constituiau oarecum ansamblul celor trei persoane anonime, prinse în mrejele neînțelese ale etimologiei și — putem zice — și ale foneticii... Iar o a treia pătură inconjurătoare o făceau : cealaltă lume din tremuè, — sgomotul — și infinitul de afară...

O tuse uscată și semnificativă, ca a celor care se pregătesc să țină un discurs la o adunare comemorativă, — dovedea că în discuțiune, intervine o a patra componentă...

Un domn, bine după înfățișare, dar cu nasul prea „puțin cam mare”, interveni, gâfâind de-o emoție interioară :

— „Dacă vrei să știți, nici una din pronunțările postulate până în momentul de față, nu sunt, — cum să zic? — puse à point... Hm!... Hm!...”

Cei trei ascultau, în diferite poziții, dar sceptici...

Oratorul urmă larg :

— „Adevărata pronunțare stă în găsirea izvoarelor profunde ale limbei — cum să zic? — de origine... În jargon clasic, cuvântul se pronunță **tremuai**...”

Cei trei — și înconjurimea — căsară ochii...

Cel de-al patrulea privea doctoral, decisiv și definitiv...

Tramvaiul (fără pronunțări precise) mergea, — și mai ales huruia, ne-păsător, în fierăria lui, de demnurile ce i se dădeau...

De-o bucată de vreme, oleacă mai departe, stătea atent, cu mustați prea „puțin cam lungi” și cu un neg bine plasat, un al cincilea anonim... După chip, se vedea că îl frământă și pe el demonul tramvaic de a intra neapărat în discuțiune, — și mai înainte de a se sui la tribuna liberă și anonimă, — surăse în părul bine lins al negului precis și negru... Dădu apoi cu cotul unui tovarăș din dreapta și mai înainte de a intra în discuția publică, se întretinu cu tovarășul într-o scurtă convorbire particulară :

— „Auzi, neică, ce zicăștia?!” Voia să-și facă aderenți sau să cerce dacă nu cumva e un prost.

Tovarășul zise :

— „E niște proști, mă neică...”

Incorajat de această aprobare, negul făcu o sforțare și ajunse pe tribuna celor patru... Și cum nu cunoștea regulile

În 1835, Liszt făcând în provincie un turneu de concerte, avu neplăcerea să constate, într'un mic orașel, că în sală nu sunt decât 7 persoane. El nu se turbură, ci ieșind pe scenă, ținu următorul discurs :

„Doamnelor și domnilor, sunt foarte încântat de atenția dv., dar găesc că sala aceasta nu este destul de confortabilă și deci, dacă acceptați, voiu transporta pianul la hotelul meu, unde voiu executa programul anunțat”.

Propunerea fu primită și Liszt oferî invitațiilor, în afară de muzică, o masă copioasă, cu șampanie și delicatose.

A doua zi, fu anunțat un al doilea concert, la care tot orașul se grăbi să vină. Dar de data aceasta, artistul se prezintă, cântă două bucăți și plecă.

Și de atunci Liszt nu mai fu văzut prin acel orașel.

Celebrul actor italian Mascarotti avea odată o mare nevoie de bani. Cum se pricepea și la pictură, el se angajă să facă portretul unui american. Dar îndată îi apărî o piedică grozavă : pictorul n'avea pânză. După multe căutări, găsi în culisele teatrului o tobă făcută din piele de măgar, pe care o luă, o puse într-o ramă și făcu portretul. Asemănarea era perfectă și americanul încântat.

Dar venind timpul ploilor, portretul începu să se strângă devenind de nerecunoscut. Primăvara, proprietarul tabloului tot mai căuta cauza acestui fenomen, când văzu că, sub influența timpului uscat, portretul își reia vechea fizionomie. Și acest accident se repetă, astfel că tabloul fu întrebuințat ca barometru.

„Iată că mă strâng, spunea americanul, deci vom avea ploaie”.

O doamnă invită, într'o zi, pe Alex. Dumas la masă, și-l așeză alături de un general cărui îi vorbise cu multă căldură despre spiritul marelui romancier. Dar cum acesta nu-și întrebuința gura decât pentru mâncare, doamna îi repropoșă :

„Dragă maestre”, nu e frumos din partea d-tale să nu vorbești nimic ; generalul era foarte bucuros de a te fi întâlnit”.

„Oare eu l-am rugat să tragă vreo salvă de tunuri?”, răspunse Dumas.

ZOE V. LECCA

prosodice, irupția lui fu precipitată :

— „Ce tot umblați dv. cu mișmășur?... Ce tranvalé, tremurè, tramvoà?!” Gogoși. — al neichii cu dulce... — gogoși...”

Toți așteptau, oarecum indignați.

Omul urmă :

Gogoși, — pă cinstè... ăștia-i traivan, neiculită... cum te văz... Ce-mi tot umblați cu acadele?!”

AL. LASCAROV-MOLDOVANU

AL. LASCAROV MOLDOVANU

— „De sigur... Dacă ai ști, ai spune tremuè (cu accent pe ultimul e)...”

— „Fugi domnule de-aiici... Nu fii caraios... Eu știu că-i zice tramvai... sta!...”

— „Știi d-ta, — dar nu e bine...”

Atrasă de perspective etimologice, o treia persoană, își desfășură, necheată, cunoștințele :

— „Dacă vrei să știți : exact-exact nu nici tramvai, nici tremuè... Adevărat, onunție este...” și când vru să spună, intreruptă de a doua persoană :

în vederea unor bucurii de intensitate espunzătoare.

fenomenul estetic privit în întregime ne arată că bucuria estetică este, revivă la personalitatea creatorului opere de artă, relativă la calitatea spectacolului. Originalitatea, ura de repetiție, e prezidează la producerea plăcerii etice, se vedește asifel dominând și porturile cu totul personale de la inid la privelește, de la spectator la oă — creând și'n aceste raporturi priști pururi inedite.

F. ADERCA

Ardealul și problemele culturale

Hermanosa din Corint

Tirania din umbra legilor

Tainele Hexamiliei

În anul când „Tribuna” din Sibiu își începea, după 20 de ani de apariție regulată și neîntreruptă, apariția pentru totdeauna, ziarul maghiar care apărea atunci în București „Bukaresti Magyar Ujsag” scria:

„În România 150.000 de maghiari își câștigă în permanență pâinea, pe care acasă nu o pot găsi. Unde se găsește în grupuri mai mari pot să se organizeze în societăți, să înființeze și să întrețină școli și biserici. Nimenea nu-i împiedică ca între zidurile acestor societăți, școli sau biserici să ducă o viață cu adevărat maghiară. Nu este adevărat că maghiarilor le-ar merge rău în România, unde industria și comerțul unguresc sunt primite cu mai multă simpatie decât cele din alte state”.

Dacă nu s'ar cunoaște spiritul larg de toleranță care a domnit totdeauna în vechiul Regat față de naționalități, s'ar putea crede, că această declarație a ziarului maghiar din București a fost făcută sub o presiune din partea autorităților române. Deșeură credință! Pe vremea aceea autoritățile române nici idee nu aveau ce va să zică o problemă națională în România sau, cum s'ar zice azi, o „problemă minoritară”. Era atâta libertate în vechiul regat român, încât nimeni nu se sinchisea de ceea ce se tipărea într'un ziar maghiar care probabil că n'avea mai mult de 1000 de cititori în tot regatul.

Alta era însă adevărata cauză care a determinat ziarul maghiar din București să facă declarația de sus. Între procurorii maghiari și presa română din Ardeal se întinsese rău coarda și amenința în tot momentul să se rupă. Factorii politici responsabili dela Budapesta își dedeau foarte bine seama de subreditația acțiunii lor de prigoană împotriva presei române din Ardeal și ca să mascheze ilegalitatea acestei acțiuni acuzau prin presa judeo-maghiară dela Budapesta guvernul din București de persecuțiuni împotriva maghiarimei, care trăia răslețită, în situații sociale foarte inferioare, și prin urmare fără nici un pericol, în diferitele orașe din vechiul Regat. Atacurile acestea deveniseră în anul 1903 atât de dese și vehemente în cât presa maghiară din București, care își dădea mai bine seama de realitate, se văzu nevoită să protesteze împotriva presei dela Budapesta. Într'un număr din același an, același ziar maghiar din București se văzu nevoit în urma minciunilor sfruntate ale confrăților săi din Budapesta, să-și avertizeze confrății „să nu mai facă pe apărătorii maghiarimei din România, care se simte foarte bine aici”.

În același timp „Tribuna” din Sibiu făcea bilanțul pedepselor îndurate, în bani și în temniță în ultimul deceniu dela 1893—1903. Bilanțul acesta se prezenta, în cifre, în următorul mod:

Amenzi în bani și spese de proces	Cor. 40.656.55
Spese cu întreținerea rectorilor închisi	16.262.—
Total coroane	56.918.55

În aceeași perioadă de ani redactorii „Tribunei” au suferit în total 17 ani temniță de stat.

Citind azi articolele din „Tribuna” din acea vreme, împroscuate de procurorii maghiari rămași nedumerit. Pe de-o parte surprinde nedibăcia profesională a autorilor articolelor împro-

scuate, mai cu seamă ai celor din ultimii ani, pe de altă parte nu-ți poți explica procedeele procurorilor maghiari, cari au putut găsi în acele articole motive destul de grave pentru a trage în judecată nu câțiva gazetari, ci un întreg popor.

Lucrurile de-atunci, văzute prin prisma judecății de azi, nu pot avea decât următoarea explicație:

Sciziunea dintre „Tribuna” și „Tribuna Poporului” s'a făcut în detrimentul politic și moral al celei dintâi. Curentul activist triumfăse asupra celui pasivist. Opinia publică se declarase în majoritate covârșitoare pentru activitatea politică și multă lume nu mai putea înțelege cum de conducerea partidului național persista încă cu încăpățănare în pasivitate. De ani de zile se făcea prin „Tribuna Poporului” și prin „Libertatea” propagandă activistă și cu toate acestea „Tribuna” scria la 24 Ianuarie 1903, cred că prin pana regretatului Ion Scurtu următoarele rânduri, ceea ce dovedește în mod eficace că, conducerea partidului național din acele timpuri nu mai era orientată asupra adevăratului sentiment al poporului român.

„Partidul activist scrie „Tribuna” la loc de frunte, poate servi de un refugiu sigur și comod pentru toți aventurierii, cari în lipsă de altă ocupațiune serioasă și cinstită într'o bună dimineață s'ar decide să-și pună candidatura în vre-un cerc electoral român”.

Era evident, că „Tribuna” îmbătrânise în cei 20 de ani de apariție ca și când ar fi trăit 200 de ani. Oficialitatea partidului național n'a știut să țină pas cu evoluția timpurilor moderne nici pe teren politic și mai puțin pe cel cultural, căci în vreme ce în primii ani de apariție ai „Tribunei” s'au editat în biblioteca populară a „Tribunei” 48 de numere, în ultimii zece ani nu s'a mai publicat nici o singură broșură, iar suplimentul literar care mai masca în ultimul timp tradiția culturală, n'a avut nici o calitate.

Nu mai încape discuție că în urma sciziunii „Tribuna” intrase în perioada de decadență, care și sfârși cu încetarea apariției în ziua de 16 Aprilie 1903.

Adversarii politici și publiciști dela Arad simțiseră atât slăbiciunea celor rămași în jurul „Tribunei” cât și noul puls al opiniei publice și prin urmare începură atacuri vehemente împotriva celor dela „Tribuna”. În lupta aceasta desperată nu se cruța nici un mijloc. Cei dela „Tribuna” erau atacați nu numai în privința atitudinii lor politice, ci atacurile atingeau de multe ori și viața lor intimă familiară. Lupta degenerase până la scârblă.

Situația aceasta penibilă era cu atât mai grea cu cât cei dela „Tribuna” erau puși oarecum sub interdicție, căci nu aveau voie să riposteze cu aceleași mijloace.

În astfel de împrejurări era evident, că guvernării și presa dela Budapesta găseau destule prilejuri să dea în poporul român. Presa judeo-maghiară țipa ca din gura șarpelui împotriva „valahilor”, iar procurorii intentau procesele cu diumul. Ținta tuturor era desființarea „Tribunei”. Se proclamase tirania din umbra legilor și procese peste procese curgeau, ușurate în mare parte și de felul cum se scria în ultimii ani la acest ziar cu un început atât de glorios.

Politică împotriva naționalităților se

— Vedeam pe ziduri umbra de cărbune și mă opream, de frică să răsună în pieptul meu bătuile nebune.

Apoi fugii spre Cenchres, către port: simțeam că dorul nu pot să-l mai port; plesnea deasupra-mi vântul ca un cort.

Când apucaj cărarea cotitoare și m'amezîră portocalii'n floare, mă'mpleteceau petelele'n picioare.

Sub cearcănul de lună străveziu, se zugrăvise cearcănul lor viu în roua unui fluier argintiu.

Și dintr'odată o femeie, două sărind pișcate, pare-se, de rouă, prinseră-aripi ca pentru-o zare nouă.

Jucau, se sbeguiau cu sâniii goi. Acum prindeau pământ; foșneau din fo și brațul încrustat era altoi.

Dar vreascuri noi pocniră din crotale, rupând ștergarul zărilor astrale cu țipete silhii de bacanale.

Svârleau în lună pieptul lor cabrat pân'se frângeau în iarbă, și deodată se surupau în tropot sacadat.

Un semn — și hora lor făcănitoare se'nsurubă'n frenetică vâltoare, până căzura fripte de sudoare.

Un salt făcuse turma de satiri, căci trupurile prinse de delir îi așteptau cu stele în priviri.

Perechi, perechi stingeau în iarba mară ritmului lunară aiurare: văzui un șir de stele funerare.

MARCEL ROMANESCU

inaugurase cu mult succes la Budapesta. Care erau obiectivele acelei politici ne spune șovinistul ziar judeo-maghiar „Budapesti Hirlap”, care scrie la aceeași dată:

„Unul dintre cei mai puternici factori ai propagandei naționale este lăptirea fetei lor de limbi străine din patrie și străinătate. În Ungaria apar 394 de publicațiuni străine și 6572 de publicațiuni străine sunt importate de peste granițe (Relevăm aici pentru minoritarii noiștii faptul, că și presa maghiară califică naționalitățile din fosta Ungarie ca „străine”).

„Al doilea mijloc, spune mai departe același ziar al propagandei naționale este școala. După 36 de ani de viață constituțională sunt încă, conform statisticii ministeriale, 1500 de învățători, cari știu sau nu vreau să propună în limba maghiară”.

Așadar obiectivele politicii ungare erau: presa naționalistă și școala națională. Împotriva acestora se deslănțu toată furia. Din nenorocire atacul acesta găsi în presa românilor ardeleni un prielnic după sciziunea dintre „Tribuna” și „Tribuna Poporului”.

ION BAILA

MUZICA

ROMAIN ROLLAND

Pasteluri industriale După amiază

Prin porumbiști, departe de oraș
Mă plimb și porumbiștile îmi cântă —
Și sufletu-și croiește nou făgaș
Prin vântul ce prin lanuri se avântă

...Și sufletu-mi dospind și cânt și lan,
Mă pierd de-oraș cu pitorescu 'n zare...
Dar înapoi mă ia un horn avan
Cu-adâncă și prelungă suspinare..

STELIAN CONSTANTIN

ARTA, PROFESORUL ȘI ABECEDARUL (Divagare nesușinută)

Am colindat prin câteva expoziții de-a rândul — și m'am întors acasă cu sufletul greu de gol.

Hotărît: avem prea mulți pictori cari ar fi putut împlini în viață, alte rosturi, cu temeieri mai binecuvântate.

Goana după carierele artistice este o boală a veacului nostru.

Pric'nile cari o provoacă sunt amorul propriu și lenea.

Dar mai presus de toate ignoranța.

De aici atâtea victime, în mare măsură nevinovate.

Căci vinovatul adevărat e școala.

Nu mă gândesc numai la școala de Artă Frumoasă, — despre a cărei dezastruoasă înrăurire asupra tineretului m'am ocupat dese ori, — ci la ori ce așezământ public sau privat unde copilul cade sub suggestia profesorului.

Fiindcă nu există — în ogorul artei — mentalitate mai dăunătoare sufletește și mai derutantă socialmente, de cât aceea a profesorului.

Prește, vorbim de profesorul tip: prostuț pedant și suficient.

Adică cel mai bine notat în cataloagele oficialității — și cel mai în stima publică.

Profesorul tip ideal, trăiește în afară de sensibilitatea epocii lui.

E, îndeobște, un întârziat de câte-va secole.

Neîmplinit prin naștere și educație — el nu poate recunoaște nici o valoare, prin efort propriu.

Almanahurile, monografiile și istoriile sunt singura lui călăuză.

Ceace nu este consacrat — prin timp și erudiție — nu există.

Dacă nu există pentru el — nu există nici pentru elev.

Astfel cetățeanul cu studii superioare adică ieșit de sub teascul profesoral — nu cunoaște și nu cercetează, în literatură, de cât pe Dante, Shakespeare, Racine și Goethe, în muzică pe Rossini, Mozart și Verdi, — în pictură pe Michel Angelo, Raffael, și Rubens — în critică pe Diderot și Taine.

Aceasta pe tărâmul universalității.

Cât privește România — (fiindcă ținim la profesorul român) — el știe tot așa de puțin lucru despre arta țării lui, adică despre manifestările sufletești superioare ale patriei lui cât știa acum cinci zeci de ani ultimul autor străin al ultimului volum de istorie universală.

Cafeneaua și gazeta sunt, câteodată, singurele lui surse de informații, întâm-

), muzică ce deschizi adâncurile sufletului. Tu nimicești cumpănirea obișnuită sufletului. În viața de toate zilele, suetele sunt ca niște cămări închise înătru, se vestejesc puterile neîntrebuinate, virtuțile și viciile a căror întrebuințare ne stânjenește; înțeleapta rațiune activă, lașul simțământ comun, țin chet-cămării. Nu arată decât câte-va plade, în mod burghez orânduie. Muzica a poartă ramura magică ce face să ca-încuierile. Porțile se deschid. Demonimii ies la iveală. Și sufletul se velibera, pentru prima oară.

Totul e muzică pentru un suflet muzical. Tot ceea ce vibrează, se mișcă, pală și se agită, zilele însorite de vară, oșile în cari suflă vântul, lumina ce se pândeste, scânteierea astralelor, furtu-e, ciripitul păsărilor, bâzâitul insecte-freamătul arborilor, vocile dragi ori te, gălăgia dintr'un cămin, a ușei ce rțâie, a sângelui ce umflă arterele în erea nopții, — tot ce există, e muzică: trebuie decât ascultată.

Muzica, într'o casă e ca soarele într'orie. Muzica e afară, peste tot, când tu piri aerul proaspăt al Domnului.

fară că-i o artă intimă, muzica poate și o artă socială; ea e fiica reculegerii a durerii; dar poate fi și a veseliei și ar a frivolității. Ea se conformează i tuturor neamurilor și vremurilor; și i se cunoaște istoria și diferitele forme cari le-a luat în scurgerea veacurilor, nu mai e de mirare contradicția tre definițiunile date de esteji. Unul nește muzică o arhitectură în mișcare; al, o artă de pură expresiune morală. Atru cutare teoretician, esența muzicii melodia, pentru altul armonia. Și îndeavăr toate acestea sunt adevărate și cu toții dreptate. Muzica este o arhitectură de sunete în anumite veacuri de hiectură și la popoarele arhitecte, ca Franco-Flamanzii din sec. XVI-lea. E en, figură, melodie frumusețe plastila popoarele pactice și sculptoare, ca lienii. E poezie intimă, efuziune liric-meditațiune filosofică la popoarele cu r poetic și filosofic ca Germanii. Muzi-s'adaptează tuturor condițiunilor societii. E o artă a curții galante și poetice iată în timpul Reformei; o artă de sa- în sec. XVIII-lea, odată cu apropiere-revoluției, devine expresiunea lirică personalităților revoluționare; ea va fi sul societăților democratice ale viito-ului, după cum al societăților aristocrate i trecut. Nici o formulă n'o 'ncercuieș-Muzica e cântul veacurilor și floarea oriei, ea crește pe durerea și pe vese-omenirii.

n sunete, produse chiar de-un prost, seă atâtea putere de viață, încât pot des-țui furtuni într'un suflet naiv.

Infiorirea dezordonată a lirismului individual are de vre-un secol și jumătate ceva bolnăvicios. Măreția moralei consistă în a simți și stăpâni mult, în a fi sobru în vorbe și cast în gândire, a nu o expune, a vorbi de-o privire, de-un cuvânt profund, fără exagerațiuni copilărești, fără isbucniri femeiești, pentru acei ce știu să priccapă în puține vorbe, pentru oameni. Muzica modernă care știe să vorbească atâtea despre sine și amestecă la orice vorbă, mărturisiri indiscrete este o lipsă de pudoare și de gust. Seamănă cu acei bolnavi cari nu se gândesc decât la boalele lor și de cari nu se mai plictisesc să tot vorbească altora, cu amănunte respingătoare și caraghioase. Ridicolul acesta al artei se acuză de vre-un secol.

Spectacolul veșniciei infiorarea muzicii e o binefacere morală. E o odihnă în mijlocul agitației universale. Istoria politică și socială e o luptă nesfârșită, o împinșătură a omenirii către un progres veșnic discutat, oprit la orice pas, recucerit bucată cu bucată, cu o împătămire grozavă. Dar din istoria artistică se degajă un caracter de plinătate și de pace. Progresul nu-i aici. Cât de departe am privi înapoia noastră, vedem că perfecțiunea a fost de-acum atinsă și e absurd acel ce crede că străduințele veacurilor au putut apropia pe om de-o treaptă mai aproape de frumusețe, dela sf. Grigore și Palestina. Pentru spirit nu există nimic trist și umilitor. Dimpotrivă arta este visul umanității, un vis de lumină, de libertate, de forță senină. Visul acesta nu conținește niciodată și n'avem de ce să ne temem în viitor. Neliniștea și orgoliul ar vrea oneori să ne încredințeze că am atins pîșcul artei și ajunul declinului. Așa a fost întotdeauna.

În toate veacurile s'a gemut: „Totul s'a spus, de-acum, e prea târziu!” S'a spus poate chiar totul. Însă totul a mai rămas să fie spus. Artă este inepuizabilă ca și viața. Nimic nu face lucrul acesta mai adevărat ca muzica neseacă, — oceanul de muzică ce umple veacurile.

trad. de M. GRINDEA

Cronica muzicală

ZALESKI ȘI RAICEFF LA „OPERA ROMANA”: QUARTETUL „ROSE”

plătoare, asupra artei noastre, pe care însă, nu prea pune temei fiindcă profesorul tip nu crede decât în buchea doctă, cu autoritatea verificată.

Iată pentru ce cărțile noastre de școală începând cu acele pentru școlile primare și sfârșind cu acele pentru uzul universităților nu resfrâng nimic din marile frumuseți sufletești, actuale, ale neamului nostru.

Cartea de școală — operă a profesorului — ține pe copil până ce acesta ajunge om cu rosturi sociale, în cea mai desăvârșită ignoranță despre cea mai înaltă, mai nobilă și mai glorioasă însușire a contemporanilor: ARTA ROMÂNESCĂ.

Cercetând cărțile de școală ale copiilor mei, am putut, de pildă, afla că St. Iosif s'a născut la Giurgiu — dar n'am descoperit nici un rînd privitor la pictorii, sculptorii și compozitorii noștri mari, cari fac peste hotare faima țării noastre.

Grație întunecimii profesorului — educator cu vorba, cu cartea și cu pilda — arta românească nu circulă viu, nu pătrunde în mase, ca să le primenească și să le înalțe sufletește, ci rămâne exclusivă preocupare a câtorva cercuri foarte restrânse, din capitala țării.

De câțiva ani s'a introdus — dar numai pentru școlile secundare de fete, — un curs de istorie a artelor.

Nume și date...

Nici o cunoștință despre arta contemporană, nimic despre arta românească de astăzi.

Profesorul a stabilit și aici fatala graniță între sensibilitățile surorii.

Istoria aceasta a artelor pentru domnișoare, rămâne simplu ornament de salon — și caracterizează suficient halul de neseriozitate, ignoranță și ridicol a profesorului, furnizor de programe oficiale.

Ultimele expoziții — produs al școlilor noastre sau al celor similare, străine, lasă cercetătorului, dornic de satisfacții sufletești înalte, nu știu ce păclă grea și deprăntătoare nu știu ce gol lăuntric, peste puțină de definit, însă jignitor și dureros.

Gubernanții au hotărît în ultimul timp să refacă și să completeze programa detestabilă a școlilor noastre de Belle-Arte, din cari, în fiecare an, sunt aruncați în stradă pictorii cu apucături de pedagogi răsufiați, și profesorii cu aere de artiști, grotești.

Cu redactarea proiectului de reformă a fost însărcinat însă — tot un profesor.

Rezultatele sunt matematic cunoscute.

Școlile de Belle-Arte vor rămâne mai departe ceea ce au fost până acum: laboratorii de mumificare.

Reorganizarea școlilor noastre de Arte Frumoase e în strânsă și organică legătură cu schimbarea atmosferei manualelor didactice care trebuie aduse la ritmul sensibilității și preocupărilor contemporane.

Ziarul care a ridicat chestiunea cărții de citire pentru copil, a pus cea mai serioasă și mai surprinzătoare problemă a anului.

Păcat însă că s'a adresat — pentru condescendență față de cititori — mai cu seamă profesorilor, sau politicianilor cu mentalitate asemănătoare.

Pe mine, personal, m'ar fi pasionat să știu ce crede Enescu, Han sau Demostene Botez despre cartea școlară, de cât, bunuoață d. dr. Angelescu sau Madgearu.

Și așa fi folosit — vă asigur — înmii mai mult.

N. N. TONITZA

Spectacolele extraordinare organizate de „Opera română” au înfățișat din nou publicului nostru două elemente lirice de seamă: baritonul Zaleski și tenorul Raiceff. În afară de capacitatea vocală și școala de cânt, este de atras atențiunea în deosebi asupra forțelor actricești. mijloacele dramatice pe care le utilizează acești artiști de operă în interpretările lor. De pe scenele lirice de unde ne vin, ei poartă spre noi din convingerile slatornice aiurea asupra interesului central pe care trebuie să-l aibă acțiunea dramatică, scenică, teatrul, în reprezentarea de operă. Muzica este de privit, deci, ca auxiliară, ca element susținător și promotor al dramei. Nu ca artă independentă, prin urmare aflându-și finalitatea în sine însăși, potrivit propriilor sale legi estetice, ci încadrată, alături de toate celelalte mijloace scenice, sporirii expresiunii și intensificării interesului dramatic, — astfel trebuie considerată și tratată muzica în teatrul muzical. Oricât de covârșitoare preponderanță este încredințată muzicii, sau numai cântului chiar în unele epoci din istoria teatrului muzical, ceea ce determină o lucrare muzicală drept operă, este tocmai această însușire specifică a lucrării, pentru realizarea căreia este necesară o complexitate de mijloace scenice, la care se adaugă și muzică, — tot ca mijloc, — împreună într'un scop dramatic, teatral exprimat. Una este de exemplu, opera și alta oratoriul, deși la prima vedere, s'ar părea că sunt identice aceste două forme de muzică. Și ceace le deosebește — în general vorbind — este tocmai elementul teatral și dramatic, hotărâtor în operă, de neaflat în oratoriu.

Cântăreții Zaleski și Raiceff, prin jocul lor, pledează pentru tema ce punem aci, iar succesele pe care le dobândesc

în fața publicului nostru dovedesc că se resimte și la noi această nevoie de a orienta reprezentațiile de operă spre un țel dramatic. Iar cei ce vor profita mult, din înțelegerea și adaptarea acestui principial punct de vedere, vor fi de bună seamă, cântăreții români, dispunători abili de așa frumoase glasuri, dar fără prea mult interes în afară de rari excepții, pentru teatrul pe care sunt chemați să-l realizeze într'o reprezentație de operă.

Cele trei concerte de muzică de cameră date de Quartetul „Rosé” au trezit același entuziasm de odinioară, readucând printre noi același spirit și fel înalt de înțelegere și exteriorizare muzicală. Cei patru instrumentiști, Arnold Rosé (violină I), Anton Ruzitska (violină II), Paul Fischer (violină II) și Anton Walter (violoncel), nu pot fi socotiți ca soliști de frunte. În execuțiunile lor, când compoziția piesei impune un solo mai proeminent, pare chiar stingherit instrumentistul respectiv. Iar interpretarea ce dă gârții de solo apare nu ca o reliefație personală, ci mai mult ca o chemare a ansamblului. Căci forța fiecărui instrumentist în ansamblu se valorifică. A ajuns, într'adevăr, acești purtători de arce la o desăvârșită contopire a fiecărui timbru în ansamblul general. Ai impresia că sunetele răsar dintr'un organism unitar, însuflețit de un singur sussonoritate împletindu-se ideal într'o mișcare înaltă și înaltă. Avântul concertant al quartetului „Rosé” este cumplit printr'o gradare dinamică minuțioasă și temporturile riguroase observate fără însă ca un sunet măca să fie mecanic, să nu fie greu de expresivitate, să nu întărească puterea de emotivitate a piesei executate.

GEORGE DIACU

INSTITUTUL DE LITERATURA

□ În „Cuvântul literar și artistic”, prețiosul supliment literar de Duminică al „Cuvântului”, aflăm o convorbire a d-lui profesor Ovid Densușianu, în legătură cu soarta Institutului de literatură.

Pentru importanța declarațiilor, ca și pentru gravitatea celor destăinuite, reproducem:

— „E adevărat că după discuții în două ședințe chestiunea s'a pus la vot în consiliul ținut Sâmbăta trecută, dar rezultatul e atâta cât nimic. Din 12 profesori care erau de față 9 s'au abținut, 2 au fost pentru recunoașterea Institutului — D. Dragomirescu, firește, și D. Rădulescu-Motru, — iar contra am fost numai eu. Exces de abțineri cum n'am mai văzut la votările dela Facultate. Hipertrofiam mereu comploturile și comicul.

„Atitudinea profesorilor era totuși clar indicată de legea învățământului superior, care spune, la art. 58—59, că nu se poate crea pe lângă o catedră fie vreun institut, fie vreun laborator, decât dacă se cere avizul facultății respective.

Cu Institutul de literatură nu s'a procedat așa: Facultatea de litere nu a fost întrebată

asupra utilității lui. El a ieșit din cădelnița politice; luni de-a-rândul D. Dragomirescu a cântat genialitatea protectoare din partidul liberal și, ca răsplată, într'o bună zi, Institutul a răsărit din voturile dela Cameră.

„Chiar dacă nu ar fi legea, un simț elementar de colegialitate ar fi trebuit să-i spuie d-lui Dragomirescu să ceară părerea celorlalți profesori și să i se spună dacă s'ar fi arătat că numai de institut de literatură nu avea nevoie Facultatea noastră, și mai ales așa cum îl înțelege dânsul: cu neștiința literaturii, cu precădere de balcanism și cu suspecte operații la care sunt făcuți părtași și studenții.

„Multe fac politica și servilitatea chiar la Universitate, dar mă miră că un ministru a instrucției și Camera au putut lua în serios neastâmpărul în continuă tovărășie cu ridicolul D. Dragomirescu a fost totdeauna antipodul bunului simț și atitudinile-i hilariante i-au fixat de mult silueta — cu intruziuni în critică, unde neînțelegerea ridicolului arată și ea inaptitudinea cuiva.

„Dacă ridicolul institutului zis de literatură se resfrânge și asupra celor care au patronat înființarea lui, credeam că măcar votul Facultății de litere îl va îngropa. A fost și el o prielnică făcând șirag cu altele, un adaus la ceea ce mereu răsare din fauna noastră universitară”.

E C O U R I

CAPITULARE

In ciuda tuturor previziunilor premiul literar al „Universului Literar“ nu mai poate fi acordat.

Regretele noastre nu vor atenua nici-odată sângele rău pe care acest premiu l-a făcut celor peste două sute de concurenți.

Cu toate scuzele pe care o astfel de situație, le comportă, finem manuscrisele la dispoziția d-lor autori-concurenți.

Ele pot fi sau ridicate dela redacție sau expediate, de către noi, la adresele originare după un aviz anume al d-lor autori.

REDAȚIONALE

□ In numerele viitoare vom începe publicarea marelui poem „Cei doisprezece“, de **Alexandru Blok**, în traducerea d-lui **Ion Buzdugan**. Versiunea va fi însoțită de 13 compoziții originale, admirabile ca linie și interpretare, datorite pictorului **V. Feodorov**. Cititorii noștri au avut un savuros aperitiv de artă cu publicarea poemei **Scyții**, din numerele trecute.

SCRIITORII

□ D-l **Alexandru Marcu**, valorosul nostru colaborator, eminentul cunoscător al literaturii italiene, despre care inițiază, de câțiva ani, literale române, prin studii și traduceri literare, a dat la iveală o culegere de **Nuvele alese** din autorul astăzi în fama publică: **Pirandello**.

Volumul apărut în editura „Ancora-Benvenisti“ (274 pag., lei 75), e însoțit de un prețios studiu critic asupra operei și carierei literare a lui Pirandello.

Lucrarea d-lui Alexandru Marcu e un mare serviciu adus literaturii române și nenumăraților cititori, pentru cari Pirandello e mai puțin accesibil cu teatrul său.

Asupra acestei însemnate lucrări vom reveni.

□ D-na **Aurelia Last** a publicat în ed. „Fundatiei Principele Carol“, o elegantă plachetă de poeme germane: **Gedichte**.

□ Scriitorul **Camil Baltazar** face să apară luna aceasta cartea sa „Strigări trupești lângă glesne“, într-o ediție elegantă de numai 99 exemplare și cu gravuri originale în text. Se poate reține numai la „Bibliofila“.

CONGRESUL AVANTENILOR

□ In zilele de 5 și 6 Decembrie are loc la Brăila, congresul Avântenilor din întreaga țară. E sărbătoarea împlinirii a 30 de ani de străduință culturală pentru ridicarea provinciei, muncă de pe urma căreia au folosit nenumărate generații. Brăila a cunoscut, mai cu seamă, binefacerile acestei organizări culturale (șezători, biblioteci sătești, cicluri de conferințe, etc.), de pe urma căreia posedă, și până astăzi singura ei bibliotecă publică „Petre Armeanca“.

Pildă de idealism, răvna „Avântenilor“ e o nobilă exemplificare a celui **regionalism cultural** despre care vorbea, deunăzi, unul din animatorii „Avântului“, d-l profesor universitar **Nae Ionescu**.

GRIGORESCU DE F. ȘIRATO

□ Ultimul număr al „Gândirei“, se deschide cu o schiță critică, semnată de eminentul critic de artă și pictorul sever, în același timp, care este d-l **F. Șirato**. După ce vorbește de impresionis-

mul lui Grigorescu, de predilecția lui pentru schiță, în înțelesul larg al cuvântului, termină cu aceste rânduri-concluzii, pentru o carieră și pentru un nume:

Calitatea de seamă, și prețuită deosebit, a acestui pictor delicat, infrigurat de personal, este că, primul la noi, a părăsit atelierul ca să lucreze în plin aer. Că a înțeles importanța lucrului în plin aer, e marele lui merit: Paleta pictorilor a fost înviorată de armonii de coloare noi, ce alungă mohoritul ton de galerie.

De asemenea a priceput rostul tabloului de sevalet și al colorării de ulei. A înțeles importanța, de neocolit, pentru artist, a materialului în care lucrează. Colorarea de ulei prin substanța ei grasă, păstrează și prin strălucirea ei, e expresiunea materialului potrivit pentru reprezentarea lucrărilor lumesti pline de seva vieții, a materiei. Pictura în ulei mai e plăcerea păgână ce frământă un material pentru posibilitățile pe care le oferă și constituie o frumusețe în sine.

Plasându-și opera cu hotărâre pe subiectul românesc, el deschide o carte cu slove cunoscute tuturor și înțelese, în cuprins, de către toți. Într-adevăr imaginile țării Românești, familiare fiilor ei, prin simțirea ce-și găsește în natura ei isvor, se va exprima cu ușurința graiului pământean și plin de înțeles...

Cultivarea acestei simțiri e pentru Grigorescu rostul artei românești, e învățătura lui.

Pentru acestea toate, exprimate în opera lui, Grigorescu în plastica românească nu este numai un nume, este o aureolă și de aceea un simbol.

BIBLIOTECA „REVISTA IDEEI“

□ D-l **Panaite Mușoi**, cunoscut cititorilor prin revistele „Mișcarea Socială“ și „Revista Ideei“, pe care le-a dirijat, ca și prin nenumărate broșuri originale sau traduse din literatura socială sau filosofică străină, dă la iveală în aceeași colecție a bibliotecii „Revistei Ideei“, o broșură colectanee cuprinzând **Alte zări** scris de d-sa, **Despre materialism**, de **Antioco Zucca și Lumea cum ar putea să fie**, de **Bertrand Russell**.

Preocupările de cele spirituale ale d-lui P. Mușoi, sunt de un rar exemplu de idealism cu atât mai strălucit, cu cât zilele de astăzi sunt mai nepotrivite. Scrisul său e limpede, sfătos și de o mare seninătate în accent.

REVISTE

□ „Viața Românească“, 1926 anul XVIII. Octombrie, No. 10.

Ionel Teodoreanu, **Rodica**; **I. Petrovici**, **La mare și la munte** (Note de drum); **I. Șiadbei**, **Neamul românesc** (Asupra studiului etnologic al d-lui O. G. Lecca); **G. Bărgăuanu**, **Privești în sat**. — **Țintirim**; **Petre Marcu**, **Psihanaliza judiciară**; **Caterina Onea**, **Despărțire**. — **Melancolie**, **Cezar Petrescu**, **Scrisori bucureștene** (Sfârșit de vacanță. — **Toamnă rurală și toamnă urbană**. Cum redevii bucureștean); **Const. I. Vișoianu**, **Cronica externă** (Pactul franco-român. — **Pactul italo-român**); **M. Sevastos**, **Cronica teatrală**; **București** (Revistele—**Buletul**. — **Esop**. — **Visul unui amurg de iubire**. — **Livada cu vișini**. — **Negustorii de glorie**); **P. Nicanor & Co.**, **Miscellanea** (Iarăși democrația. — **Franța republicană!** — **Școala**. — **Genul poetic**. — **Filozofia modei**. — **Mișcarea literară**. — **Grșeli de tipar**).

Recenzii, **Revista Revistelor**, **Miscarea intelectuală în străinătate**, **Bibliografie**.

□ „Răsăritul“ anul IX, No. 3, Noiembrie 1926.

Tirania senzației: **prof. Pr. T. Chiriucufă**; **Baladă**: **Al. Lascarov-Moldovanu**; **Pământ** (versuri): **Arthur Enășescu**; **Ultima probă**: **N. Pora**; **Doina** (poem): **V. Militaru**; **7 ani dela moartea lui Vlahuță**: **I. Gr. Opreșan**; **Gheorghe Tașcă**: **I. Gr. O**; **Pagina creștină**: **D. Nanu**; **Ecouri**, revista cărților și revistelor, bibliografie și cronologia evenimentelor social-naționale de **I. Gr. O** și **Al. Lascarov-Moldovanu**.

□ „Societatea de mâine“, anul III, N-rii 47—48, 21 și 28 Noiembrie 1926. Cuprinsul: „Probleme economice“: **Stabilizarea monetară**: **N. Dascovici**; **Contabilitatea publică și contabilitatea privată**: **N. Ghiulea**; **Marii proprietari și colonizarea**: **Ion L. Ciomac**; „Actualități“: **Panegiricul lui G. Bilașcu**: **dr. I. Iacobovici**; **Apelurile la contribuția publică**: **H. Trandafir**; „Progrese științifice“: **Prin „Parcurile Naționale“ din Statele-Unite**: **dr. Alex. Borza**; „Probleme sociale“: **Democrație și dictaturi în Grecia**: **Tiberiu Boldur**; **Doi exilați cehi din secolul XVII în Anglia**: **V. V. Tilea**; „Supliment literar“: **Strămoșesc pământ**; **Rugăciune**; **Când va suna supremul ceas**; **Ca două râuri ce se întâlnesc**; **Mint zările de argint**; **De min' mă despart**, **Liniește**; **Aicea sunt întreg**; **Dor de ducă**; **Copacul**: **A. Cotruș**; **Toamna 'n saț**; **O foac galbenă**: **T. Mușșanu**; **Cântări pentru omul mort**: **Valeriu Bora**; **Metempsychoză**: **Vasile Al. George**; **Femeea moartă**: **Iustin Ilieșiu**; **Coarda ruptă**: **Ecaterina Pitiș**; **Liberitate**, de **L. Andreev**, trad. de **V. Ghimpu**; **Dicționarul Academiei**; **Masca timpului**; **Prin vechi colțuri de București**: **Emanoil Bucuța**; „Cronici culturale și artistice“: **Cum ne cunosc minoritarii** — **Teatru** („Domnișoara Iulia“ de **Strindberg**); **Striana** de **Alfred Moșoiu**; **Turcul Maria Filotti**: „**Romanța**“ de **R. de Flers și Croisset**. — **Conferințe** (**V. Bărbat**: **Substratul uman al culturii moderne**; **Emil Isac**: **Propaganda artistică**); **B. & B.**; „**Cronica economică și financiară**“ **Stabilizarea în Belgia**. — **Criza financiară din Austria**: **Sabin Cioranu**; „**Fapte și observațiuni săptămânale**“: **Dr. Petru Lucaciu**. — **Mișcarea social-economică**. — **Un muzău Grigorescu**. — **Dați un miliard pentru cultură**. — **Sate și orașe**. — **Maramureșul râde**. — **Froulul mic muncitoresc**. — **Arta tiparului la noi**. — **Buletinul Federației Internaționalei sindicale dela Amsterdam**. — **Institutul pentru studiul Europei sudeștice**. — **Concursul soc. „Gutenberg“**. — **Ecouri**. — **Cronică mărunță**. — **Bibliografie**.

□ **Ramuri** — **Drum drept**. No. 7—9, Iulie — Septembrie 1926:

N. Iorga: **Un poet Sas**; **Zulnia Canta**: **Scrisoare** (poezie); **Gib. I. Mihăescu**: **Squarul**; **Ion Buzdugan**: **Iubire de toamnă** (poezie); **Șt. Bălcești și A. Pop Martian**: **Cenușăreasa** (poezie); **D. Tomescu**: **D. Dragomirescu și Sămănătorismul**; **Al. Iacobescu**: **Elegii** (versuri); **D. G. Chițoiu**: **Feciorul lui Burăh**; **Zulnia Canta**: **Dor** (poezie); **Al. Lascarov-Moldovanu**: **Hrubaru**. — **Prizonierul**; **Ștefan Bălcești**: **Cântec pentru mâinile ei** (poezie); **Ștefan Fălcoianu**: **Un compozitor nou**; **I. U. Soricu**: **Astra la Zălău**; **D. I. Atanasu**: **Cronica teatrală**, **Reviste**: „**Țara noastră**“, **Cosinzeana**, „**Societatea de mâine**“, „**Cele trei Crisuri**“. (D. Tomescu). **Insemnări**: **Gib. I. Mihăescu**. (D. Tomescu).

BILANȚUL CRITICEI

□ **Viaja literară**, (I, 29), din 27 Noiembrie, publică sub titlul de mai sus paginile de încheiere a volumului al doilea din **Istoria literaturii române contemporane: Evoluția criticii literare**, de d-l **E. Lovinescu**. Extragem un fragment recapitulativ:

Fixată cu o mână atât de sigură de Maiorescu, deși fără alte preocupări de tehnică și amănunt, critica estetică a continuat, totuși, să se desvolte și sub valul acesta de misticism național și social: d. M. Dragomirescu e cel ce a reprezentat-o cu mai multă insistență; lipsit de o adevărată intuiție estetică și chiar de frâna simțului comun, exagerat și veșnic în fierberea cântării genialității printre tinerii săi discipoli, raționalist, didactic, d-sa și-a practicat dialectica critică la capătul operelor de artă, din care a înțeles mai mult elementul intelectual, arhitectonic și discursiv; spirit sistematic, d. Dragomirescu a ajuns în cursul anilor până la vasta construcție a unei „științe a literaturii”, pe care nimic n-o legitimează. În posesiunea unui „frumos absolut”, era firesc ca d-sa să nu aibă nici un fel de receptivitate pentru formele noi ale artei; pentru a o adapta evoluției conceptului estetic, critica a intrat deci pe mâna poezilor modernişti sau a artiștilor (Ovid Densusianu, N. Davidescu, F. Aderca, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Perpessicus), sau, mai rar, a unor critici dominați de sensul estetic al artei (Paul Zărețopol, cu exagerare estetizantă, Tudor Viaru, abstract, Pompiliu Constantinescu, pragmatic).

ISTORICUL PRESEI BRAILENE DE LA 1859 LA 1926

□ E titlul unei vaste lucrări de peste 250 pag. datorită d-lui S. Semilan, publicist din Brăila.

Lucrarea va înfățișa Brăila sub toate aspectele ei, istoricul orașului, data așezării locuitorilor lui, biografiile tuturor personalităților cari au ilustrat orașul pe toate tărâmurile vieții și'n special istoricul presei brăilene de la începutul ei până'n prezent.

Pusă sub tipar, lucrarea va apărea peste două luni.

CERCUL „SBURATORULUI”

□ Duminică, 28 c., D-l G. Brăescu a citit în cercul „Sburătorului” un fragment din romanul său „Moș Belea”. D-l E. Lovinescu, într'un articol din volumul al 2-lea al istoriei literaturii române contemporane, a înfățișat personalitatea critică a d-lui Ovid Densusianu.

D-na Hortensia Papadat Bengescu a citit primul capitol dintr'un nou roman. S'au citit, de asemenea, numeroase poezii.

Au asistat: d-nele T. Lovinescu, Petrovici, Getta Cantunari, Sarina Pas, d-soarele: Cerkez Behs Delavrancea, Sanda Movilă și d-nii: I. Petrovici, ministru Instrucțiunii publice, Pompiliu Constantinescu, G. Nichita, I. Valerian, C. Nary, A. Holban, I. Călinescu, Gulian, Baltazar, etc.

LITERAT ȘI OM DE ȘTIINȚĂ

□ Intr'un articol al fraților Tharaud: „Pentru un literat sunt atâtea momente crude, când e singur în fața mesei de lucru, în fața unei materii care nu e nimic, un vis vag, un nor din care trebuie să scoată ceva. Acest ceva fi-va oare o bună ploaie roditoare sau mai curând apa inutilă ce curge dintr'un robinet deschis? Care dintre noi n'a cunoscut momente sinistre în fața acestei întrebări: „Pentru ce să scriu? La ce bun? N'ar fi mai cuminte să fac indiferent ce, exerciții de haltere sau gimnastică suedeză?”. Așa de rar ni se întâmplă să aflăm ceva care să merite oboseala de a fi scris.... Dar îmi închipuiesc că și'n laboratorii sunt destule dimineți

triste! Chiar și cu un microscop, nu descoperi în fiecare zi, minuni. Amănuntele cercetării sfârșesc prin a înăbuși în șirul lucruri cari ar voi să-și ia zborul...”

TEATRALE

□ Teatrul Popular, va relua, în cursul lunii Decembrie, cu prilejul reîntrării d-lui Vasile Brezeanu, comedia „Extemporalul”.

PIESELE ORIGINALE PREZENTATE TEATRULUI NAȚIONAL

□ Piese ale căror titluri le enumerăm mai jos au fost înregistrate numai în ultimele luni.

„Luminiță” de d-ra Ticu Arhip; „Eva” de d. Ion Sân Giorgiu; „Pavilionul cu umbre” de d. Gib. Mihăescu; „Daria” de d. Lucian Blaga; „Moșnenii” de d. Sandu Teleajan; „Tani Viorica” de T. Scorțescu; „Calvarul” de d-na S. Casvan-Pas; „Fetele tătucului” de Stempo; „Farsa” de Tavernier și I. Răcăciuni; „Frământări” de Mincu; „Acord familial” de V. I. Popa; „Nuvelă de comandă” de d-nii L. Donici și V. Savel; „Cleopatra” de d. N. Iorga; „Greerele și Funicia” de d. Lascarov Moldoveanu; „Svas-tica” de Kostia Rovane; „Gloria” de Aida Vrioni; „Fu poruncă dela Suceava” de d. G. M. Zamfirescu; „Perle împrăstiate” de d-na Marie Dolores Coșoiu; „Gemma” de d. Dumitrescu-Buzdugan; „Puil” de Drumeș Mihail; „Banul Mărăcine” de Dumitrescu-Colteș; „Fiori de toamnă” de d-nii I. Foti și R. Voinescu; „La Răspântie” de d-na Lucia Borg; „Drum drept” de d. Budiș Gheorghe; „Ministrul” de d. Brăescu; „Acel care joacă pentru alții” de Cocos Valeriu; „Ospățul lui Caiafa” de Cocos Valeriu; „Rostogolirea” de P. Cătușaru; „Puntea Craiului” de d-na Isabela Sion; „Cuiburi sfărâmate” de d. Sandu Teleajan; „Amorul Social” de d. Const. Stoianovici; „Sfârlă Nădrăvanul” de d. G. M. Zamfirescu; „Cărare nouă” de d. Const. Bacalbașa; „Strada Umbrei” de Isabela Răcăciuni și M. Franchetti; „Mocirla” de d. Olimp Gr. Ioan; „Două sentințe” de Paul Pastion; „Ceasul rău” de Radomir; „Heralda” de Alciu; „Rivala” de I. C. Aslan; „Dragoste nordică” de d. Em. Antonescu; „Orfana” de d. Al. Filoreanu; „Camelia” de d-ra Gallia Tudor; „Jertfa datoriei” de Galita Mihail; „E-pave” de Hayward Gordon; „Ironia Vieții” de Const. Hențescu, etc., etc.

Parte din acest piесе au fost admise spre reprezentare. O altă categorie de piесе sunt însoțite de rapoarte ale membrilor din comitet, iar altele n'au fost încă citite.

Cine știe câte capo-d'opere stau ascunse.

(Rampa)

DIN STRAINATATE

□ Premiul Kleist, unul din cele mai importante premii de literatură din Germania, care este decernat în fiecare an de către o personalitate literară, a fost anul acesta decernat de dr. Bernhard Diebold, autorul a două lucrări de critică: **Der Deukspieler Georg Kaiser** și **Anarchie im Drama**.

Premiul Kleist, în valoare de 1500 mărci, a fost repartizat între doi tineri scriitori: dramaturgului austriac Lernet-Holenia, pentru drama sa **Demetrius**, (1000 mărci) și povestitorului Alfred Neumann, autorul volumelor **König Haber Der Teufel** și al dramei **Der Patriot**, care va fi reprezentată luna aceasta la Stuttgart.

Mențiunea de onoare a premiului Kleist, a fost acordată lui Martin Kessel pentru volumul de nuvele și poezii: **Gebandigte Kuroen**.

Lernet-Holenia are 29 de ani, Neumann 31, și Kessel numai 25.

Anul trecut, premiul Kleist a fost decernat lui Carl Zuckmayer, pentru comedia sa: **Der froeliche Weinberg**.

□ La Paris a apărut revista „900” sub direcția lui Massimo Bontempelli și e redactată în franțuzește și italiane.

Dintre scriitorii italieni, colaborează: Nino Franck, Alberto Cecchi, Pietro Sclari, Conrado Alvaro, Bruno Barriti și Bontempelli.

Franța e reprezentată prin: Soupault, Pierre Mac-Orlan și Ivan Goll; Anglia prin James Joyce; Spania prin Ramon Gomez dela Serna; Germania prin Georg Kaiser, care publică o tragedie într'un act.

□ Mussolini obicinuește, ca în cuvântările sale, să facă dese incursiuni în istoria Romanilor, pentru a găsi justificare multor fapte ale sale. „Nouvelles litteraires” publică această notă, ca să arate că „Ducele” nu e prea sigur pe cunoștințele sale istorice:

„In momentul retragerii simbolice a parlamentarilor opoziționiști, pe muntele Aventin, Mussolini, compară pe principalul său adversar, Amendola, cu Menenius Agrippa. El lua pe acela care a adus plebea înapoi, povestindu-i fabula cu stomacul și membrele, drept șeful răsvrâtiților.

„In altă zi, comparându-se cu Sylla, Ducele și-a arătat din nou ignoranța. Sylla, spuse, a avut și el afacerea sa, Matteotti; partizanii săi omorând pe Cinna, când Sylla a trebuit să plece în Asia. Eroare: numai când Sylla se întoarse din Asia, Cinna, consul, împreună cu Marius, a plecat în fruntea unei armate împotriva lui Sylla și a fost măcelărit în drum, de proprii săi partizani.

Și ar fi atât de simplu să nu vorbească nici de Menenius Agrippa și nici de Sylla”.

5 Decembrie, 1859: S'a născut în Tecuci scriitorul N. Petrașcu.

1865: B. P. Hașdeu a vorbit la Ateneul Român despre „**Trei tipuri dramatice: Shylock, Gobsek și Moisi**”.

1866: S'a născut în Craiova Traian Demetrescu.

6 Decembrie, 1890: A. D. Xenopol a vorbit la Ateneul Român despre „**Influența grecească în țările române**”.

7 Decembrie, 1897: Reapare în București sub conducerea lui Vasile M. Kogălniceanu „**Steaua Dunării**”, iar fondat în 1855 de M. Kogălniceanu.

8 Decembrie, 1867: B. P. Hașdeu a vorbit la Ateneul Român despre „**Instrucțiunea română în Transilvania**”.

1868: Ioan Eliade Rădulescu a vorbit la Ateneul Român despre „**Epopea română. Biblicele**”.

9 Decembrie, 1884: V. A. Urechia a vorbit la Ateneul Român despre „**Cultura Română în secolul XVII—XVIII**”.

10 Decembrie, 1900: Doctorul Luca a vorbit la Ateneul Român despre „**Peripețiile morale în raport cu creșterea și ereditatea**”.

11 Decembrie, 1867: Ioan Eliade Rădulescu a vorbit la Ateneul Român despre „**Poezia epică, Ossian**”.

1913: A murit Ioan Kalinderu.

Redactor PERPESSICUS